

תשרי   TEVET   תשרי
ROŠ CHODEŠ   ŠVAT

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Velký státní znak rakousko-uherské říše.
(k rozhovoru s Garym B. Cohenem na stranách 6–9)

DIALÓG

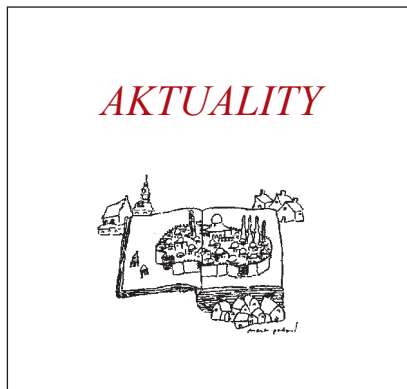
4. decembra 2018 sa v priestoroch Zrkadlovej siene Primaciálneho paláca v Bratislave konalo kolokvium venované židovsko-kresťanskému dialógu, respektíve jeho histórii za posledných 70 rokov. Jednalo sa o spoločnú akciu Ústredného zväzu židovských náboženských obcí v SR a Biskupskej konferencie Slovenska.

Kolokvium nazvané Medzi Jeruzalemom a Rímom bolo symbolickým míľnikom uzatvárajúcim dlhoročné úsilie oboch partnerských organizácií. Jeho súčasťou bolo predstavenie knihy, ktorá figuruje v záhlaví tohto príspevku. Je to zborník textov v rozsahu 384 strán a je v ňom uvedených desať dokumentov, ktoré editori považovali za zásadné pre vyjadrenie postoja oboch strán dialógu. Najstarší z dokumentov je Desať bodov zo Seelisbergu, ktoré stáli pri zrode po vojnovnej Medzinárodnej rady kresťanov a židov a najnovšie je vyhlásenie ortodoxných rabínov Medzi Jeruzalemom a Rímom z roku 2017. Medzi uvedenými dokumentmi nechýbajú ani často citované Nostra aetate z roku 1965 a Dabru emet, židovské vyhlásenie o kresťanoch a kresťanstve z roku 2000. Dve úvodné štúdie napísali katolícka teologička Lucia Hídvéghyová a rabin Jehošua Ahrens.

Význam kolokvia podporil svojou prítomnosťou a aktívnou účasťou predseda pápežskej (vaticánskej) Komisie pre náboženské vzťahy so židmi kardinál Kurt Koch, prítomní boli aj bratislavský arcibiskup Mons. Stanislav Zvolenský a predseda ÚZ ŽNO Igor Rintel. Početní hostia reprezentovali široké spektrum cirkevných aj štátnych organizácií. Nemožno však uzavrieť túto informáciu bez uvedenia mena Maroša Borského, ktorý má levý podiel na vydaní zborníka a úspešnej realizácii kolokvia. *jf*

CENA SANITAS

Student pražského gymnázia Arabská a absolvent on-line kurzu AP Chemistry Centra pro talentovanou mládež (a také člen ŽO v Praze) Natan Sidej se ve svém projektu v Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR zaměřil na fibroblastový aktivační protein (FAP). Tento protein se vyskytuje téměř výhradně v nádorové tkáni, což mu dává významný diagnostický a možná i terapeutický potenciál. Natan se ve své práci konkrétně zabýval přípravou látek, které se

na FAP dobře vážou a tím mohou pomoci k lepšímu zacílení nádoru. Strukturu těchto látek také měnil a sledoval, jak se změny projeví na jejich výsledné aktivitě. Za svoji práci získal Natan Sidej ve 12. ročníku soutěže *České hlavičky* pro nadané žáky a studenty základních a středních škol cenu SANITAS. Uděluje se za odborné práce a projekty z oblasti přírodních věd, které se zabývají lidským zdravím. *ch*

CENA JOSEFA VAVROUŠKA

Výbor pro Cenu Josefa Vavrouška tvořený odborníky z Karlovy univerzity a Slovenské akademie věd udělil roku 2018 již po třiatřicáté cenu, sponatou se jménem předního českého ekologa, ministra životního prostředí ČSFR Josefa Vavrouška, který roku 1995 tragicky zahynul při pádu laviny. Smyslem této ceny je vyzvednout konkrétní činy pro zdravé životní prostředí a udržitelný rozvoj. Loňského ročníku se zúčastnilo 19 autorů bakalářských a magisterských prací z pěti univerzit v ČR a na Slovensku. S potěšením sdělujeme, že první místo v kategorii diplomových prací získala Kateřina Šichmanová za studii „Právní úprava zvláštní územní ochrany přírody a krajiny v České republice a Izraeli“. Práci obhájila na Právnické fakultě UK. Blahopřejeme! *am*

ZDANĚNÍ RESTITUCÍ

Pokud dojde ke zdanění církevních náhrad, nebude se Federace židovských obcí v ČR vázat dohodou se státem a otevře židovské restituční jako takové. V rozhovoru pro *Hospodářské noviny* to oznámil tajemník FŽO Tomáš Kraus. Zároveň podotkl, že jej také překvapil postoj prezidenta Miloše Zemana, jehož vláda na přelomu tisíciletí vstřícně přijala většinu požadavků židovské obce, zatímco nyní se prezident uchýlil k pod-

poře zdanění náhrad. FŽO vydala společně s Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v ČR ve středu 12. prosince k tématu prohlášení.

V prohlášení, pod nímž jsou podepsáni kardinál Dominik Duka, předseda Ekumenické rady církví Daniel Ženatý a předseda FŽO Petr Papoušek, se upozorňuje, že je to letos právě 70 let, co si připomínáme přijetí Všeobecné deklarace lidských práv Valným shromážděním OSN, v jehož 17. článku se píše, že každý má právo vlastnit majetek a nikdo nesmí být svévolně majetku zbaven. „Oba totalitní režimy, jak nacistický, tak komunistický, tento základní postulát flagrantně a brutálně porušovaly. Je proto nehorázné, že návrh na zdanění církevních restitucí – částečného navrácení církevního majetku a částečného odškodnění, tedy návrh na změnu zákona, který se pokusil o napravení historických křivd komunisté předložili. A je s podivem, že jejich návrh je vůbec Parlamentem České republiky projednáván,“ píše se v něm.

„Jak ukazuje několik nedávných průzkumů veřejného mínění, Evropa dnes čelí další silné vlně antisemitismu a protikřesťanských výpadů spolu s pronásledováním věřících občanů. Česká společnost se vždy vyznačovala kritickým myšlením a vůči mnoha předsudkům byla spíše zdrženlivá. Mělo by tomu tak být i nadále, nicméně diskuse o částečném navrácení církevního majetku a částečném odškodnění a jejich zdanění je ve vztahu k těmto našim historickým hodnotám v naprostém rozporu,“ napsali zastupci tří náboženských organizací.

ztis

OBSAH

- Sidra na tento měsíc **4–5**
 Rozhovor s Garym B. Cohenem **6–7, 9**
 Fotografie jako divadlo
 Snímky Helen Levittové v Albertině **8–9**
 Abraham Frumkin:
 Vzpomínka na Jeruzalém **10–11**
 Případ Hedvivy Malinovej **12–13**
 Výstava Sigmund Freud v Paříži **14**
 Rapující rabínova dcera **15**
 Publikace o hřbitově v Brandýse n. L. **16**
 O nové knize M. Albrightové **17**
 Válka návratu – ukázka z knihy
 Ejnat Wilfové a Adiho Schwartze **18–19**
 Vzpomínka na Mareka Frauwirtha **20**
 Izrael: Zájem o Židy v Evropě **21**
 Výběr z českých médií **22**
 Kalendárium **23**
 Zprávy, kultura, inzerce **24–27**
 Zprávy ze světa **28**

Ve druhé polovině roku 2018 předsedala Radě Evropské unie Rakousko. Pro své půlroční angažmá v této roli si předem stanovilo poměrně ambiciózní plán, jehož hlavním, v němčině mnohovýznamným, mottem bylo *Ein Europa, das schützt*, překládaným nejčastěji jako *Evropa, která chrání*. Rakouská politická reprezentace tak chtěla, podle vlastních slov, „posílit důvěru obyvatel v Unii jako garanta míru a bezpečnosti“. Slovy filmové klasiky by se dalo říci, že tento cíl je v současné rozbourané situaci, která na našem kontinentu panuje, *mission impossible*, tedy věc zhola nemožná. Jak toho dosáhnout? Rakouské předsednictví si za tímto účelem vytýčilo několik oblastí zájmu, mimo jiné také bezpečnost. A to byla voda na mlýn našich rakouských kolegů, kteří dlouhodobě poukazují na problematiku ochrany židovských institucí, a to nejen v Rakousku. Bezpečnost evropských židovských komunit se tak dostala mezi priority rakouského předsednictví. Jenomže!

50 ODSTÍNŮ HNĚDI

Jednání se současnou rakouskou vládní koalici připomíná pověstný tanec mezi vejci a určitě to není valčík *Na krásném modrém Dunaji*. Na parketu se ocitl charismatický a všemi oceňovaný kancléř Sebastian Kurz, předseda Rakouské lidové strany a nejmladší premiér Evropy, jehož partnerem je ale Heinz-Christian Strache, předseda rakouské Svobodné strany FPÖ, která se nějak stále nedokáže zbavit své dlouholeté nálepky populistů a neonacistů. O kořenech mnoha jejich členů v různých *buršensaftech* a obdobně nahnědlých spolcích se již napsalo hodně a jejich sporná minulost se tak stala veřejným tajemstvím. Židovské a izraelské instituce si proto dávají velký pozor na to, aby se při různých tanečcích neušpinily, a raději se neúčastní akcí, kde se prezentují pouze představitelé FPÖ. To mimochodem platí i o vystoupeních Karin Kneisslové, které z titulu koaličního duetu připadl rezort ministerstva zahraničí.

Možná to ale byla právě ona hnědá nálepka, která dopomohla k daleko větší snaze rakouské vlády co nejdůrazněji se distancovat od projevů antisemitismu. Mimořádnou akcí z celoevropského hlediska se tak stala konference, nazvaná Evropské hodnoty, právní stát a bezpečnost, která se konala koncem listopadu ve vídeňském hotelu Grand. Sestávala se z několika částí, z nichž ta nejvýznamnější – za účasti kancléře Kurze – byla věnována právě antisemitismu. A zaznělo zde několik převratných novinek.

OTAZNÍK, NEBO VYKŘIČNÍK

Jedním z nejdůležitějších momentů konference byla prezentace publikace, kterou vydal Evropský židovský kongres pod titulem *Konec antisemitismu!*. Ten vykřičník byl použit zcela záměrně a suploval tak jednoznačný názor kolektivu autorů, že už toho všeho bylo dost. Současná vlna útoků, fyzických i verbálních, vůči židovským institucím i jednotlivcům v Evropě, ale především vůči Izraeli, už podle mnohých dlouho překračuje únosnou mez. Poprvé zde veřejně zaznělo, že tzv. antisemitismus je stejně nepřijatelný jako všechny ostatní „tradiční“ projevy nenávisť vůči Židům. Publikace přináší jak

KONEC ANTISEMITISMU?

analýzu současného stavu, tak především způsoby, jak těmto hrozbám čelit. Podtitul knihy proto zní *Katalog postupů, jak bojovat s antisemitismem*.

Ano, ten vykřičník je opravdu namístě, ale neměl být v titulu publikace spíše otazník? Je opravdu reálné, že se současná politická elita Evropy tzv. chytne za nos a začne konat? Příležitost by pro to byla, situaci nahrávají totiž i informace, které přicházejí z míst, odkud by je nikdo nečekal. Stačí zmínit průzkum televizní stanice CNN, který byl zveřejněn v době konání vídeňské konference. Podle něj jsou „antisemitické stereotypy v Evropě živé a dobře se jim daří, zatímco paměť holokaustu se vytrácí...“ Průzkum proběhl v sedmi evropských zemích, v každé se účastnilo vždy tisíc respondentů. Závěry jsou skutečně alarmující, např. 12 procent mladých Němců prý nikdy nic neslyšelo o holokaustu. Dlužno podotknout, že se vše uskutečnilo ještě před tragickými událostmi v pittsburské synagoze, kde neonacista, inspirovaný islamistickými weby, zastřelil jedenáct lidí. A to CNN nemůže rozhodně nikdo podezírat ze vstřícného vztahu vůči Izraeli nebo vůči Židům, snad s výjimkou jejího dlouholetého moderátora Lawrence Zeigera, známého pod jménem Larry King.

O NÁS BEZ NÁS

Je vcelku příznačné, že do průzkumu nebyla zařazena Česká republika. Můžeme se jen domnívat, zda to je kvůli tomu, že místní židovská komunita je poměrně malá, anebo proto, že dlouhodobě vykazujeme nejnižší míru antisemitismu v Evropě a celkový průzkum by tak byl do jisté míry zkršen.

To platí i o dalším zveřejněném sociologickém šetření, které provedla Agentura EU pro základní práva (Fundamental Rights Agency, FRA). Ta svá zjištění zveřejnila 10. prosince, kdy si svět připomněl 70 let od přijetí Všeobecné deklarace lidských práv. Závěry FRA jsou obdobně znepokojivé, agentura tentokrát zkoumala postoje židovských občanů 12 zemí EU. Z průzkumu vyplynulo, že nejproblematičtější je situace na internetu a na sociálních sítích (85 procent), následují vystoupení na veřejnosti (73 procent), v médiích (71 procent) a v politickém životě (70 procent). Devět z deseti respondentů pak uvedlo, že antisemitické nálady v jejich zemi vzrostly za posledních pět let. Média v této souvislosti citovala českou eurokomisařku Věru Jourovou, která připomněla další údaj ze zprávy, podle kterého 38 procent respondentů zvažuje kvůli nárůstu antisemitismu emigraci. „Je to znepokojující trend, nemůžeme být pasivní (...) čtyři roky pracujeme na tom, aby komise všemožně židovskou komunitu v Evropě podporovala.“ O této problematice pak hovořila i s ministry spravedlnosti členských zemí EU, kteří k antisemitismu přijali společné prohlášení.

ČESKÁ STOPA

A to je věc, která je přímo přelomová. Ve stejné době, kdy si židovské komunity zoufaly nad zveřejněnými statistikami, se objevily i zcela opačné, velmi pozitivní zprávy. Ta nejpříznivější přišla právě ze zasedání ministrů osmadvacitky. Rada Evropské unie přijala Prohlášení k boji proti antisemitismu a rozvoji společného bezpečnostního přístupu v zájmu lepší ochrany židovských komunit a institucí v Evropě. V sedmnácti bodech vyzývá rada členské státy EU ke konkrétním krokům a závěrem se sama zavazuje k tomu, že „posílí koordinaci své činnosti v souvislosti s předcházením antisemitismu a bojem proti němu“ (český text prohlášení je uveřejněn zde: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14966-2018>).

Zásluhy na tom, že byla tato deklarace přijata, si teď samozřejmě přisvojují mnozí, včetně významných institucí, ale i neznámých jednotlivců, kteří působí v Bruselu. Skutečnost je ale trochu jiná. Lví zásluhu na tom, že navržený text byl nakonec přijat beze změn, které navrhovaly některé země tradičně nepřátelské vůči Izraeli a které měly deklaraci přepsat k nepoznání (např. rozšířením o islamofobii), měli zástupci českého ministerstva vnitra. A budíží jim za to velký dík.

TOMÁŠ KRAUS

PARŠAT BEŠALACH

*Když faraon vyhnal ten lid, nezvolil Bůh kratší cestu do země Pelištů, poněvadž Bůh řekl: „Aby ten lid při hrozbě války nelitoval a nevrátili se do Micrajim!“ (2M 13,17). Obavu, že by se lid vrátil, následuje však vzápětí příkaz, aby se vrátili, a Raši to dokonce komentuje tak, že se pak vraceli cestou do Raamses, odkud vyšli: „At se vrátí a utáboří se před Pi-Hachiroť mezi Migdol a mořem!“ (14,1) Pi-Hachiroť by se tak dalo v hebrejštině vykládat jako *pi hacherut*, ústí svobody. Majíce tedy podle tohoto výkladu Raamses na dohled, utábořili se v poušti u Rákosového moře, kde je pak přepadlo faraonovo vojsko, a protože je z jedné strany obklopovala poušť a za nimi bylo moře, byl Izrael vydán neodvratně zkáze. A když se faraon se svým vojskem přiblížil, synové Jisraele se velice báli a křičeli k Hospodinu. Říkali Mošemu: „Tos nás vzal umřít do pouště, že v Micrajim není dosti hrobů? Cos nám to provedl, že jsi nás vyvedl z Micrajim! Neříkali jsme ti už v Micrajim, nech nás sloužit Micrajim, že je pro nás lepší sloužit Micrajim než zemřít v poušti?“ Ale Moše jim řekl: „Tak, jak vidíte Micrajim dnes, jej již více nespátríte! Hospodin povede válku za vás a už ani nemuknete!“ (14,10–13)*

V tom se však mýlil. Přestože je Bůh provedl mořem a zničil faraonovu armádu, po tři dny potom nenarazili v poušti na žádnou vodu a lid tam žíznil po vodě a stěžoval si na Mošeho a říkal: „Tak proč jste nás vyvedli z Micrajim, usmrtit mne a mé syny a mé stádo žízni?“ A poněvadž tam pokoušeli Hospodina, říká jice: „Je Hospodin v našem nitru, nebo není,“ přišel Amalek a válčil v Refidim s Jisraelem (17,2–8). K tehdy kladené otázce se vztahuje i výklad názvu místa, kde svedl Izrael svou první bitvu s Amalekem: Refidim bylo místo, kde lidu *rafu jadajim*, zeslábly ruce. Není však divu: sotvaže zázračně vyvázli z pasti a Bůh je provedl mořem jako po souši, ocitli se celé tři dny bez vody.

To však ani Moše netušil, že je před nimi čtyřicet let zkoušek a že tyto zkoušky jsou předzvěstí stejně těžkých zkoušek v průběhu celých dějin Izraele. Čtyřicátého roku jejich východu z Egypta, krátce před jeho smrtí, mu to Hospodin odhalil nejen jako pravděpodobnost, ale jako jistotu: *Tento lid se zvedne a spustí se za cizími božstvy té země a opustí mne a vypoví smlouvu, kterou jsem s ním uzavřel. Tohoto dne naň vzplane můj hněv,*

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Marc Chagall: Přechod přes Rudé moře.

a když před nimi skryji svou tvář, stane se potravou a najdou si ho mnohá neštěstí a utrpení, takže si řekne: „Nenašla si mne všechna ta neštěstí proto, že v mém nitru není mého Boha?“ (5M 31,16–17)

Původní otázce, je-li Hospodin v jejich nitru, nebo není, lze ještě rozumět tak, že poté co Izrael při průchodu Rákosovým mořem zažil takovou blízkost Boha, že i poslední služka vnímala jeho přítomnost jasněji než prorok Jechezkel ve své vizi, byl zaskočen tím, že ho Bůh opustil. Ale z posledních slov, že *v mém nitru není mého Boha*, zaznívá už přesvědčení, že tomu tak skutečně je. Otázka přeživších šoa, kde byl Bůh, když Němci vyhlazovali evropské Židy v Osvětimi, Treblince a jinde, je výrazem téhož zoufalství. Odpověď na ni, že tam byl Bůh přece také a trpěl s nimi, mi zavání pojetím trpícího Mesiáše, které se naplno projevilo po pádu Jeruzaléma a zkáze Chrámu v raném

křesťanství v podobě obětovaného Božího syna, snímajícího hříchy světa. Vezmeme-li však doslova slova *skryji před nimi svou tvář*, nelze to chápat než tak, že jim, jak je řečeno, skrývá svou tvář v jejich nitru, aniž by je opustil.

Vraťme se k začátku naší paraši. Bůh se rozhodl nevést lid nejkratší cestou, poněvadž se obával, že by se tvář v tvář obrům, na které o rok později narazili zvedové v Chevronu, okamžitě vrátili do otroctví, z něhož právě vyšli. O rok později se sice Izrael přes Mošeho varování, že s nimi Bůh nepůjde, odvážil jít do bitvy, ale i když se po zdrcující porážce, kterou utrpěl v místě, které později nazval Chorma, sborem ozvaly hlasy, že by bylo nejrozumnější si zvolit jiného vůdce a vrátit se do Egypta, nestalo se tak. Chevron byl sice dobyt až poté, co vymřelo pokolení pouště a po smrti Mirjam, Aharona a Mošeho, ale stejně, odkud lid čerpal víru dlouhých devětatřicet let, než znovu objevil Hospodina ve svém nitru? Paradoxně víme, kde a kdy se to stalo. *Když onen Kenaánc, na jihu sídlící král Aradu, devětatřicet let poté, co zde byli poraženi, slyšel, že Jisrael přichází cestou těmi místy, válčil s Jisraelem a zajal zajatce. Tu Jisrael složil Hospodinu slib a řekl: „Vydáš-li tento lid do mé ruky, vybijí jejich města jako kletá!“ A Hospodin vyslyšel hlas Jisraele a Kenaánc vydal, vybil je a vydal jejich města jako kletá, a to místo pojmenoval Chorma (Klatba) (4M 21,1–3).*

Tím není obrat v nitru vysvětlen jen zdánlivě, vždyť k němu došlo na stejném místě a v jejich nitru. Z hlediska Izraele, lidského subjektu, závisí úspěch nebo neúspěch konání jeho rukou od toho, zda si uvědomuje, že má Hospodina, svého Boha, ve svém nitru, nebo ne. V tomto smyslu je třeba číst požeňnaní ranní modlitby, s níž vstupujeme do nového dne: *Miěj Bože, duše, kterou jsi mi dal, je čistá. Tys ji stvořil, tys ji vytvořil, tys ji do mne vdechl, ty ji ve mně zachováš a ty mi ji v budoucnu odejmeš a v příští budoucnosti mi ji navrátíš.* Proto se také všichni shodují, že Amaleka přivolala zpupná pochybnost, je-li Bůh v našem nitru, nebo není. A nejen to: zlo, jež zosobňuje Amalek, probouzí Izrael ze sebeklamu, kterému podlehne dítě na ramenou svého otce, jestliže zapomene, že je nesen. V takovém případě, říkají naši moudří, sejme otec zapomětlivého egoistu z ramen, postaví ho na zem a příběhne vztekly pes, vrhne se na něj a on svého otce opět objeví.

EFRAIM SIDON, vrchní zemský rabín

KRÁTKÁ DLOUHÁ CESTA**(Bešalach, 2M 13,17–17,16)**

Ale když faraon vyhnal ten lid, nezvolil Bůh kratší cestu do země Pelištu, poněvadž Bůh řekl: „Aby ten lid při hrozbě války nelitoval a nevrátil se do Micrajim!“ A ačkoli synové Jisraele vyšli z Micrajim ozbrojeni, vedl Bůh lid oklikou cestou pouští Rákosového moře (2M 13,17–18).

Jedná se o poměrně složitý text. Sám o sobě dává jasný smysl: Hospodin nechtěl, aby Židé šli do války se sedmi národy v zemi Kenaán, neboť jako čerstvě osvobození otroci nebyli na boj psychologicky připraveni. Musíme se ale zamyslet nad třemi skutečnostmi: zaprvé Tóra sama praví, že Hospodin „zatvrdil faraonovo srdce“ (2M 14,8) a faraon pak nechal Izraelity pronásledovat svým vojskem. Židy to natolik demoralizovalo, že křičeli na Mojžíše: „Tos nás vzal umřít do pouště, že v Micrajim není dost hrobů? Cos nám to provedl, že jsi nás vyvedl z Micrajim!“ Proč se Hospodin takto zachoval a způsobil, že Izraelité zatoužili po klidu otroctví?

Zadruhé: lid válce čelil daleko dřív, než se přiblížil ke Kenaánu. Jakmile synové Jisraele překročili Rákosové moře, napadl je Amalek a jeho bojovníci. Zajímavé je, že když Izraelité museli bojovat bez jakéhokoli Hospodinova zásahu, neprojevovali strach. Následovali Mojžíšovu zvednutou ruku a vítězili.

Zatřetí: cesta oklikou nedokázala zabránit tomu, aby Izraelity nevydělala zpráva zvědů o tom, jak silní jsou obyvatelé Kenaánu. „Určeme si vůdce a vrátíme se do Micrajim!“ zareagovali na zprávu bázlivě (4M 14,4).

Proto se zdá, že tak dlouhou cestu nezvolil Hospodin proto, aby se Izraelité nechtěli vrátit do Egypta, ale proto, aby se vrátit nemohli. Když je zázrakem převedl přes Rákosové moře, bylo to, jako když Caesar překročil Rubikon. Přes veškerý strach neměli na vybranou. Museli jít vpřed, i když to trvalo čtyřicet let a do cíle nakonec došla už nová generace.

Židé tak na úsvitu svých dějin poznali, že dlouhodobé výsledky vyžadují čas a že tou nejkratší cestou se k nim nedostanou. Dlouhá cesta je sice tvrdá a vyčerpávající, ale jiný způsob, jak něčeho dosáhnout, neexistuje.

(Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová. Biblické citáty jsou převzaty z překladu rabína E. K. Sidona.)

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – leden 2019 – tevet/švat 5779

Staronová synagoga

28. 12. pátek	večerní bohoslužba	15.48 hodin
29. 12. sobota	ŠEMOT 2M 1,1–6,1 hf: Iz 27,6–28,13; 29,22–23 mincha	15.35 hodin
	konec šabatu	17.04 hodin
4. 1. pátek	večerní bohoslužba	15.55 hodin
5. 1. sobota	VAERA 2M 6,2–9,35 hf: Ez 28,25–29,21 mincha	15.40 hodin
	konec šabatu	17.11 hodin
7. 1. pondělí	Roš chodeš švat	
11. 1. pátek	večerní bohoslužba	16.04 hodin
12. 1. sobota	Bo 2M 10,1–13,16 hf: Jr 46,13–28 mincha	15.50 hodin
	konec šabatu	17.19 hodin
18. 1. pátek	večerní bohoslužba	16.14 hodin
19. 1. sobota	ŠABAT ŠIRA BEŠALACH 2M 13,17–17,16 hf: Sd 4,4–5,31 mincha	16.00 hodin
	konec šabatu	17.28 hodin
25. 1. pátek	večerní bohoslužba	16.25 hodin
26. 1. sobota	JITRO 2M 18,1–20,23 hf: Iz 6,1–7,6; 9,5–6 mincha	16.10 hodin
	konec šabatu	17.38 hodin
27. 1. neděle	<i>Den památky obětí holokaustu a předcházení zločinům proti lidskosti – výročí osvobození koncentračního tábora Osvětim</i>	
1. 2. pátek	večerní bohoslužba	16.37 hodin
2. 2. sobota	MIŠPATIM 2M 21,1–24,18 hf: Jr 34,8–22; 33,25–26 mincha	16.20 hodin
	konec šabatu	17.49 hodin

V sobotu a svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.50 hodin.

*Večerní bohoslužby se zde konají 4. 1. v 15.55 hodin
a 18. 1. v 16.14 hodin.*

Vyjma uvedených se zde večerní bohoslužby nekonají.

Bejt Simcha

Kabalat šabat každý pátek od 18.30 hodin.

OPAKOVÁNÍ STARÝCH CHYB

Rozhovor s americkým historikem Garym B. Cohenem

Profesor GARY B. COHEN (nar. 1948) se jako první historik zaměřil na sociální dějiny středoevropského prostoru a pražského německojazyčného obyvatelstva v závěrečné etapě Rakouska-Uherska. Je autorem základní publikace na toto téma *The Politics of Ethnic Survival: Germans in Prague, 1861–1914* (Princeton University Press, 1981; druhé vydání, Purdue University Press, 2006), která česky vyšla pod názvem *Němci v Praze 1861–1914* (Karolinum, Praha 2000). Pracoval na ní v rámci své doktorské dizertace a sleduje v ní politický vývoj v daném období i každodenní život obyvatel české metropole. Byl jedním

Gary B. Cohen. Foto archiv.

z prvních, kdo se hlouběji zabýval demografickými údaji Prahy v 19. století s použitím sčítacích operátů a provedl jejich počítačovou analýzu. Výsledkem bylo přesné zjištění údajů o podílu německy mluvící části populace a o české převaze v pražské společnosti; Cohen sleduje, jak se na tuto převahu německy mluvící Pražané postupně snažili reagovat.

Gary B. Cohen absolvoval bakalářská studia historie na University of Southern California (1970) a magisterská na Princeton University (1972), která završil roku 1975 doktorskou dizertací. V letech 1976–2001 působil na katedře dějin na Univerzitě v Oklahomě, roku 2001 se stal ředitelem Centra rakouských studií na Univerzitě v Minnesotě v Minneapolis-Saint Paul, posléze zde též vedl katedru historie.

Výzkum prof. Cohena se soustřeďuje na moderní evropskou sociální historii, na dějiny střední a východní Evropy v období 1740–1939 a na sociální a politickou historii Rakouska a Německa v období 1790–1939. Je autorem výše zmíněné publikace a dále knihy *Education and Middle-Class Society in Imperial Austria, 1848–1918* (Purdue University Press, 1996). Publikoval řadu studií, z nichž mnohé se týkají sociálních dějin rakousko-uherské říše, mj. *Jews in German Society: Prague, 1860–1914*; *Society and Culture in Prague, Vienna and Budapest in the Late Nineteenth Century*. V češtině vyšla jeho

hlavní práce a dále několik statí, vydaných časopisecky („Němci, Židé a Češi v Praze“, in: *Dějiny a současnost* č. 4/1998; „Překračování kulturních hranic v Praze roku 1900: Obrázky z pozdně imperiálního Rakouska“, in: *Marginalia historica* 1/2016).

Za svou vědeckou a pedagogickou práci v USA a Evropě získal mnoho ocenění, mj. rakouský Čestný kříž za vědu a umění. V loňském roce obdržel na návrh Masarykova ústavu a Archivu AV ČR a doporučení Vědecké a Akademické rady AV ČR čestnou oborovou medaili Františka Palackého za zásluhy v historických vědách. Při této příležitosti jsme ho požádali o rozhovor.

Pane profesore, proč jste se zaměřil na sociální historii střední Evropy?

Díky okolnostem. Na střední škole jsem se učil německy, zajímala mě hudba, literatura a kultura této oblasti. V době pražského jara roku 1968 jsem studoval na vysoké škole a samozřejmě jsem sledoval vývoj v Československu, který skončil sovětskou invazí. Jednou jsem se účastnil úžasné přednášky o významu reformačního hnutí, která mě tak zaujala, že jsem začal uvažovat o tom, že se specializuji na historii. Ale nechtěl jsem se zabývat americkými ani anglickými dějinami, to mi připadalo nudné na rozdíl od habsburské říše s její směsicí národností a jazyků a bohatým kulturním životem.

Ke střední Evropě vás tedy nepoutají žádné rodinné kořeny?

Vůbec ne. Tři z mých prarodičů se narodili v carském Rusku, čtvrtý se narodil v turecké Palestině, ale jeho otec pocházel z Minsku. Takže všechno to byli východoevropští Židé.

Pak jsem se měl rozhodnout, jaký jazyk monarchie kromě němčiny bych se měl učit. Kalifornská univerzita v Los Angeles měla tehdy výborný program pro slovanské jazyky a literaturu, americká vláda navíc podporovala intenzivní jazykové kurzy. A tak jsem v létě 1970 absolvoval intenzivní kurz češtiny a poté jsem v ní pokračoval při univer-

zitním doktorandském studiu. Roku 1972 jsem pak odjel do Prahy v rámci dohody o vědecké výměně kvůli materiálu pro dizertaci.

Moje téma nebylo nijak výbušné, a tak ho česká strana, tedy ministerstvo školství, schválila. Jednalo se o 19. století a představil jsem ho jako „úpadek německy mluvícího obyvatelstva a vztahy mezi Čechy, Němci a Židy“. Kolega, který se chtěl zabývat historií agrární strany, musel jako téma uvést studium politiky zájmové strany českých statkářů.

Jak na svůj tehdejší pobyt vzpomínáte?

Byl to zážitek! Bylo mi čtyřiatdvacet, poprvé jsem vyjel z Ameriky, uměl jsem sice slušně jazyk, ale ne jeho hovorovou podobou. V Praze tehdy nebyli skoro žádní západní turisté, lidé byli vstřícní, zvlášť když jsem se snažil mluvit česky. „To mluvíte krásně česky. Kde jste se to naučil?!“ říkali mi.

Uběhly dva roky od velkých čistek, kdy z akademického života a hlavně z humanitních oborů museli odejít politicky „nespolehliví“ lidé, ale já jsem měl ohromné štěstí na konzultanty, skutečné odborníky: byli to historici Miroslav Hroch, znalec národnostních hnutí, a hlavně profesor (profesuru ale získal až po roce 1989) Jan Havránek, který se věnoval dějinám 19. století, demografické historii Prahy, vztahům německy a česky mluvícího obyvatelstva metropole, tedy přesně tomu, co jsem potřeboval. Možná se příliš neví, že jeho pradědeček byl Filip Bondy, první český zemský rabín a zakladatel českého náboženského spolku Or-Tomid, první rabín, který v synagoze kázal v českém jazyce. Jeho matka, Ruda, rozená Bondyová, byla překladatelka, za války strávila rok v Terezíně. Havránek sám byl za války v táboře pro židovské míšence a absolvoval pochod smrti. Jeho strýc Bohumil byl slavný lingvista. Jan Havránek a jeho kolegové mi velice pomáhali, a nejen v odborných záležitostech. Radili mi také, kde v zimě sehnat čerstvé ovoce nebo, což bylo choulostivější, kde koupit jeden čas zcela nedostupný toaletní papír.

V jakých archivech jste bádál – a setkával jste se s problémy?

V archivech a muzeích se tehdy pohybovala spousta lidí, které komunisté vyhodili z původního zaměstnání. S těmi jsem se dohodl a pomáhali mi. Ale věděl jsem, že jako Američan jsem pod dohledem a snažil jsem se být opatrný.

Hlavní zdroj pro mě byl Archiv hl. města Prahy, o který StB nedbala, a tehdejší Státní ústřední archiv. Určité potíže jsem měl pouze ve Státním židovském muzeu, kam právě nastoupil nový kádr – ředitel Erich Klíma, bývalý vedoucí cenzury v Klementinu. Ten mě k archivním muzejním materiálům nechtěl měsíce vpustit. Když jsem na povolání čekal, spřátelil jsem se s muzejním archivářem, historikem Janem Heřmanem, který mi poskytl, co jsem potřeboval. Později ho vyhodili a pracoval v knihovně Nemocnice Na Bulovce.

Ale vlastně jediný skutečný problém jsem měl později, s vedoucí archivu Karlovy univerzity doc. dr. Marií Pravdovou, velkou komunistkou, která vůbec nechápala, proč se by se měl nějaký historik, a ještě k tomu americký židovský historik, zajímat o vzdělání a společnost sklonku 19. století v Praze. Svou antipatii mi dávala velice jasně najevo, odmítala mě do archivu vpustit, nestačilo jí povolení od ministerstva školství a povolila, až když viděla mé osvědčení jako zahraničního badatele z ministerstva vnitra. I potom přikázala personálu, aby ke mně nebyli vstřícní, což ovšem mělo opačný účinek, protože ji jako tvrdou stalinistku nesnášeli.

Přímý nátlak StB jste zažil?

Jen jednou, v souvislosti s židovskou obcí. Bylo to při jednom z dalších pobytů, od ledna do května roku 1982, kdy byl režim ještě silný a podmínky špatné. Zašel jsem na seder na židovskou obec, posadil jsem se k lidem z americké ambasády v Praze, a tím také současně k lidem z vedení pražské obce a Rady židovských náboženských obcí. Společensky jsme pokonverzovali, snědli dobré jídlo s pravými macesy. O deset dní později jsem dostal pozvánku na „úřední jednání“ do kanceláře oddělení pasů a víz v Olšanské. Nejprve jsme se bavili jen tak a pak se konkrétně zeptali, zda nemám nějaké problémy v Židovském muzeu? Takže někdo ze sederové společnosti jim musel referovat, že jsem se jen zeptal, jak to v muzeu vypadá. S klidným svědomím jsem jim mohl říct, že jsem v muzeu léta nebyl, protože jsem tam nic nepotřeboval. Nic se mi nestalo, ale bylo to nepříjemné, a během mého pobytu na policii mi byl prohledán pokoj.

Znáte asi dobře českou kulturu. Kterí čeští skladatelé a spisovatelé patří k vašim oblíbeným?

Bedřich Smetana, Antonín Dvořák, Leoš Janáček a Josef Suk; Franz Kafka (nikoli český spisovatel!), Karel Čapek, Milan Kundera, Václav Havel.

Pane profesore, souhlasíte s představou předválečné Prahy jako oddělených světů Čechů, Němců a Židů?

O takovému rozdělení společnosti se od šedesátých let 19. století snažili nacionalisté. Razili heslo „svůj ke svému“, volali po bojkotu druhé strany, uchýlovali se i k násilným demonstracím a protestům, ale většina obyvatel se neřídila etnickou příslušností, ale tím, co bylo výhodné a na co byli zvyklí. Lidé byli v každodenním styku, a když vás trápily zuby a potřebovala jste odborníka, našla jste si ho a bylo vám jedno, jestli to je Čech, Němec, nebo Žid, jestli mluví česky, nebo německy, hlavně když byl schopný. A nezapomeňme, že většina Čechů se dorozuměla německy a většina žáků na německých základních školách v Praze se učila česky. České Národní divadlo a Německé divadlo si půjčovaly muzikanty, existovala jen jedna konzervatoř, a když Mahler pracoval v Praze, chodil na opery do Národního divadla, a když dirigoval, v německém divadelním orchestru hráli jak němečtí, tak čeští muzikanti.

Izolování nebyli ani Židé, ekonomicky výborně fungovali v obchodě a v obchodních vztazích využívali skutečnosti, že většina z nich byla bilingvní. Pražští Židé byli hodně asimilovaní, a čím dál více dávali přednost příklonu k české společnosti, zejména po roce 1900. Když sionisté zakládali svou společnost, před rokem 1918 neměli velký úspěch. V Praze se jednalo o kulturní sionismus a českožidovské hnutí bylo mnohem silnější než sionistické.

Co lidi rozdělovalo, byl veřejný život, tj. politické strany, které volili, společenské kluby, k nimž náleželi, protože většina z nich byla od druhé půle 19. století česká, nebo německá. A čím početnější a čínorodější byli čeští vlastenci, tím více se o svou identitu začínali zajímat i liberální pražští Němci a Židé...

Vaše přednáška při předávání ceny Františka Palackého se jmenovala Úvaha o posmrtném životě habsburské monarchie ve střední Evropě. Jak se tento „posmrtný život“ projevoval?

Zprv ve negativním smyslu, tedy tak, že vůdci a velká část veřejnosti všech

nástupnických států (kromě Horthyho Maďarska) chtěli naprosto čerstvý start a minimalizovat přežívání starého režimu. Hlavní důvody byly dva: Přání založit nové národní státy na zcela demokratické základě, které by nahradily starou monarchii. Druhý faktor, který zásadně přispěl k negaci dědictví habsburského státu, bylo utrpení, kterým prošla všechna jeho území za první světové války, válečná vojenská správa, nedostatek potravin a chaos a další utrpení v prvních letech po válce. Nejbezprostřednějším dědictvím habsburské monarchie tak byly strašlivé ztráty a útrapy, které Rakousko-Uhersko způsobilo svým obyvatelům tím, že vyhlásilo válku a setrvalo v ní. Tohle si lidé nejvíce pamatovali a silně to ovlivnilo politiku paměti následujících dvou desetiletí.

Liší se nějak židovský pohled na monarchii?

Liší. Židé patřili k těm, kdo považovali rozpad monarchie za tragédii. Židovští pisatelé vzpomínek viděli ve starém režimu a v císaři Františku Josefovi ochranu rovných práv a hradbu proti antisemitismu. Z neznámějších bych připomněl *Svět ve věrejška* od Stefana Zweiga. Franz Werfel v povídkách popisuje rozmanitou krajinu monarchie, již vnímal jako harmonické Švýcarsko, ztělesnění vyššího ideálu nadnárodního celku ve srovnání s nespolehlivým světem národních států. V podobně pozitivním duchu psal o zmizelém světě habsburské říše také Haličan Joseph Roth.

Jaké byly vzpomínky na monarchii v letech po druhé světové válce?

Rakouské federální vládě a vídeňské radnici pomáhá kultivace pozůstatků doby Františka Josefa a císařovny Alžběty a Vídňě jako centra monarchie nahradit nepříjemné vzpomínky na první republiku a období nacismu a nastavit přitažlivější tvář. A po pádu komunismu, během kterého se o éře Habsburků téměř nemluvalo, se lidé v postkomunistických státech o starou říši a sounáležitost s větším středoevropským zřízením začali znovu zajímat.

Co z habsburské říše přežilo kromě vzpomínek?

Přežily její naprosto zásadní součásti: instituce, zákony, školy; zkušenosti učitelů, úředníků ve státní správě a vojenské osobnosti. Zůstala policejní evidence obyvatel.

(pokračování na str. 9)

FOTOGRAFIE JAKO DIVADLO

Snímky Helen Levittové ve vídeňské Albertině

Pokud v brzké budoucnosti plánujete kvůli monumentálním výstavám Clauda Mone-
ta a Pietra Bruegela cestu do Vídně, neza-
pomeňte navštívit i méně propagova-
nou, ale též pozoruhodnou výstavu
v galerii Albertina, která představuje
přední osobnost pouliční fotografie,
americkou umělkyni Helen Levitto-
vou. Jakkoli je většina snímků poříze-
na v městských v ulicích a jsou černo-
bílé, určitě vám na nich přírodní krásy
ani barvy chybět nebudou.

GROTESKY, SURREALISMUS, ULICE

Helen Levittová (1913–2009) se naro-
dila v italsko-židovské čtvrti Benson-
husrt v Brooklynu (její otec, ruský
židovský imigrant, provozoval velko-
obchod s pleteným zbožím, matka pra-
covala jako účetní). Po absolvování
střední školy už věděla, čím chce být,
a začala pracovat v komerčním por-
trétním fotografickém studiu. Tam sice
přičichla k řemeslu, naučila se vyvolá-
vat snímky, ale monotónní práce ji př-
liš neuspokojovala. A tak se už roku 1936
vydala vlastní cestou – do ulic. Průpravou
jí kromě techniky při zpracovávání snímků
byli její umělečtí oblíbenci a vzory: milo-
vala grotesky Charlieho Chaplina a Bustera
Keatona, zaujal ji způsob fotografování H.
Cartiera-Bressona a Walkera Evanse (s ni-
miž se i osobně seznámila) a tvorba surrea-
listů, kompozici se učila na obrazech mist-
rů v galeriích. Měla také ráda tanec a děti,
roku 1937 vyučovala umění dětí z vý-
chodního Harlemu a výjevy z jejich her
patří k častým námětům jejích snímků
i dokumentů.

Pro témata nechodila daleko: fotogra-
fovala pouliční život přistěhovaleckých
čtvrtí, Brooklynu, Harlemu, Lower East
Side a Bronxu. Rozpálené byty bez kli-
matizace vyháněly obyvatele do ulic
a Levittová se smyslem pro vtíp, gag
a příběh zachycovala běžný pouliční
provoz, v němž se každodennost mísila
s bizarními situacemi a kulisami. Posta-
vy jejích snímků vypovídají o tom, jaké
jsou, i o tom, jaké jsou jejich vztahy mezi
sebou: skrze pohyby, gesta a vzájemné
pohledy. Dávala prostor i předmětům,
které jako by žily svým životem: kočár-
kům, haloweenkým maskám, tryskající-
mu hydrantu, punčoše naplněné mou-

kou, kterou se při hře vybíjely děti, vo-
dítkům na psa či křídou psaným nápi-
sům na oprýskaných zdech. Na jednom

Helen Lewittová. Anonymní fotograf, cca 1940.

z nich zachytila kresbu a nápis, který by
mohl být i mottem její tvorby: „Tlačítko
do tajné chodby: stiskni.“ Na snímku
z roku 1943 tu pouliční perspektivou vi-

Z podzemní dráhy. New York 1975.

díme i velké dějiny: klábosící ženy, z ni-
chž jedna drží nonšalantně noviny s pal-
covými titulky o vývoji války v Evropě.

Levittová fotografovala na leicu s úhlo-
vým hledáčkem, díky kterému její ob-
jekty nemusely vědět, že míří na ně. Ne-
bála se ke svým lidem přiblížit a ti se
očividně nebáli jí – jako by byla nevidi-
itelná, maximálně nenápadná pozorova-
telka, která je sama součástí ulice a do-
káže „jen“ v pravou chvíli a na
pravém místě zmáčknout spoušť.

FILMY

Na přelomu let 1945/46 se Levittová
začala zabývat i filmováním a jako
scéna jí posloužily stejné ulice stej-
ných čtvrtí, hlavně Harlemu, i zde
zachycuje pouliční život jako diva-
dlo. Výstava v Albertině představuje
dokument *In the Street* (Na ulici),
který natočila v roce 1945. Jsou to
vlastně její snímky v pohybu: hrající
si děti, procházející se ženy, klábosi-
cí lidi na schodech před domovními
dveřmi, tváře za okny, psi a kočky.
Mikrosvět jednoho sousedství,
v němž každý člověk – ženy, muži,
starci, děti i zvířata – má svoje místo
a umělkyně je takto vidí a respektu-
je. Ačkoli fotografovaní lidé očividně
neoplývají bohatstvím, spíše žijí
na hranici chudoby či za ní, nevypa-
dají nešťastně. To bylo i kurátorským
záměrem: ukázat Helenu Levittovou
jako osobnost, která se vymkla pouliční-
mu dokumentu jako dobové sondě uka-

zující sociální podmínky, jak to dělala
řada jejích kolegů v New Yorku či ve
třicátých letech fotografové dokumentu-

jíci, jak krize ničí životy zemědělců v jižních státech. Představit ji jako jedinečnou tvůrkyni originálních, vtipných a poetických snímků.

Zajímavé je porovnat, jak se totéž sousedství mění v jejím hraném dokumentu *The Quiet One* (Mlčenlivý) z roku 1948, za nějž byla nominována na Oscara. Film vypráví příběh o černošském chlapci Donaldovi, nechtěném a nemilovaném dítěti, kterého matka převala na vychování babičce. Desetiletý, nemluvný mentálně opožděný chlapec vyrůstající bez lásky a pozornosti tráví čas za školou, na ulici. Tím, že Levittová posunula perspektivu, že svět vidíme očima nešťastného a nudícího se outsidera, se pouliční scenerie zcela proměnila: život, kde každý něco dělá a někam směřuje, najednou vypadá hrozivě a nevstřícně, rozmanité lidské typy nevlídně, až nepřátelsky. (Celý snímek lze ostatně zhlédnout na YouTube.) Ve filmu se pohybovala i později a působila jako kameramanka či stříhačka, mj. snímku *The Savage Eye* (Divoké oko) z roku 1960, hraného dokumentu o životě rozvedené ženy.

PORTRÉTY V PODZEMÍ

Na výstavě lze vidět i záběry z newyorské podzemní dráhy, snímáné stejně „neviditelným“ způsobem. Výsledkem jsou jedinečné portréty lidí dlících právě v zemi nikoho, kteří s pocitem, že je nikdo nepozoruje, jsou pohrouženi do vlastních myšlenek, čtou si, podřimují. Jeden z komentátorů díla Levittové po-

dotkl, že postavy jejích snímků připomínají zalidněná plátna Pietera Bruegela: desítky lidí nejrůznějších typů (a nejedná se vždy o krasavce a krasavice), výrazů a gest, vztahů, které si můžeme domýšlet, přirovnávat je k lidem ze svého okolí a hádat, jaký je jejich příběh.

Od padesátých let začala používat barvu a změnil se i obsah jejích obrazů: z městské krajiny jako by se vytrahly děti a rozmanitý svět postav a postavíček newyorského „maloměsta“. Vstoupily do něj jednotlivé individuální postavy, jejichž

společníky už jsou spíše věci, hlavně auta. Poprvé se její pouliční snímky objevily v časopise *Fortune* roku 1939; později na svou práci získala několik grantů od Muzea moderního umění a Guggenheimova muzea, vyšla jí řada fotografických monografií. První samostatné výstavy v rodném městě se dočkala roku 1943; od šedesátých let následovaly desítky výstav v USA i v Evropě.

V Brooklynu prožila celý život a až do stáří vyrážela za snímky do ulic. Jenže už nenacházela tolik inspirace: „Ulice jsou teď prázdné. Lidé sedí doma a dívají se na televizi,“ stěžovala si. Sama vedla velice poklidný, až uzavřený život. V březnu uplyne deset let od její smrti. Výstava ve vídeňské Albertině potrvá do 27. ledna 2019.

Alice Marxová

New York, 1940.

New York, 1945.

Fotografie: The Albertina Museum, Vídeň. © Film Documents LLC/Courtesy Thomas Zandler Gallery, Cologne.

OPAKOVÁNÍ STARÝCH CHYB

(dokončení ze str. 7)

Přežily běžné prvky každodenního života, jako třeba obchody se státní licencí – tabáky, kde se prodávaly cigarety, noviny, lístky na tramvaj a známky. Nástupnické státy zdědily i starý systém silnic, železnic a železničních zastávek. Mísení starých a nových prvků lze dobře pozorovat v kultuře: v hudbě, a hlavně architektuře: na území Rakouska-Uherska vyrostly budovy v typickém habsburském stylu a pak v nově vzniklých státech působili architekti vyškolení či působící dříve ve Vídni: Jože Plečnik či Adolf Loos. Definitivní tečku za Rakouskem-Uherskem ale udělaly až nacismus a komunismus.

Lze srovnávat Rakousko-Uhersko a Evropskou unii a lze si z toho srovnání vzít nějaké poučení?

Evropskou unii lze k rakousko-uherské monarchii přirovnat jen v určitých ohledech. Stejně jako EU i Rakousko-Uhersko spojovalo rozmanité národnosti v rozsáhlé bezcelní obchodní zóně s otevřenými vnitřními hranicemi a s garancemi rovných práv všech obyvatel a sloužilo k tomu, aby předcházelo válčení mezi jeho částmi. Jinak se Unie od staré monarchie velice liší.

Habsburská říše vznikla za rané moderní doby jako dynastický svazek historických korunních zemí. Od sklonku 17. století vládl mocnář a silná byrokracie svou absolutní autoritou a ústřední vládou až do vzniku konstitučních zákonů a parlamentních institucí v šedesátých letech 19. století. Ale i pak si vládce uchoval silnou osobní pozici, především v zahraniční a vojenské politice. Ani v jedné části říše, v Rakousku ani v Uhersku, neexistoval ústavou zaručený federalismus.

Na rozdíl od toho je Evropská unie federací členských států, z nichž každý zároveň s institucemi EU funguje samostatně: má vlastní vládu a úřady, své zákony a svou národní identitu. Zásadní impulzy ke vzniku a dalšímu rozvoji EU daly zkušenosti s hrůzami světových válek a hospodářského strádání ve třicátých letech a pochopení toho, k čemu vedla nepřiměřená soutěživost mezi nezávislými národními státy po roce 1918. Obávám se, že odklon od Evropské unie – a OSN a dalších multilaterálních institucí – by mohl vést k opakování některých strašlivých chyb dvacátých a třicátých let minulého století.

Alice Marxová

Abraham Frumkin

VZPOMÍNKA NA JERUZALÉM

ABRAHAM FRUMKIN (1873–1940), spisovatel a novinář píšící v jidiš, se narodil v Jeruzalémě v roce 1873 a prožil tam dětství a mládí. V roce 1891 krátce studoval v Istanbulu, do kterého se po ročním pobytu v New Yorku, už jako přesvědčený anarchista, vrátil. Odtud se pak v roce 1896 přestěhoval do Londýna, kde spolu se známým anarchistou Rudolfem Rockerem vydával anarchistické brožury a noviny. V roce 1899 se znovu vydal do Ameriky, přispíval do *Forwardu* a dalších periodik v jidiš. Později také překládal do jidiš z ruské a evropské moderní literatury. Zemřel v USA v roce 1940. Po celý život vyznával socialistické ideály, věřil v pokrok a byl přesvědčen, že tudy vede cesta, jak život lidí zlepšit a učinit spravedlivějším. Nejenom věřil, ale velmi aktivně se socialistického hnutí účastnil. V tomto ohledu je zajímavým reprezentantem mnoha Židů, kteří šli stejnou cestou.

Krátce před svou smrtí dokončil Frumkin knihu *In friling fun Jidišn socialism: zichrojnes fun a zurnalist* (Z jara židovského socialismu: vzpomínky novináře). Otištěný text je zkrácená úvodní kapitola z této knihy, kterou autor nazval „Moje genealogie“.

***

Když jsem se skoro před sedmdesáti lety (1873) narodil, bylo moje rodné město Jeruzalém natlačeno uvnitř starých hradebních zdí, které ho ze všech stran obklopovaly. Za jeho branami, vedoucími do navzájem oddělených čtvrtí vnitřního města, se nacházelo několik malých židovských sídlišť: Montefiorovy domy, Mea Šearim, Nachalat Šiv'a, Even Jisrael. Byly to ovšem jen malé, izolované osady, které existovaly v závislosti na vlastním městě. Jen tam, uvnitř hradeb, probíhal a pulzoval skutečný život. Ve Starém Městě se nacházely velké modlitebny, synagoga Churva, náboženské školy a ješivy, tam sídlily charitativní instituce, náboženské obce a společnosti, nemocnice, útulky pro přestárlé i správní a městské úřady. Tam byly pošty – rakouská a turecká, židovská ulice se spoustou obchodů a obchůdků, tam se nacházel bazar „batak“, „temné sklady“ a všechny ty další arabské obchody a krámy. Každý, kdo bydlel mimo hradby, chtěl nechtěl musel skrze jejich brány

do města vstupovat, ať už z důvodu uspokojení materiálních potřeb nebo aby naplnil své potřeby duchovní.

Tam ve Starém Městě uvnitř velkého dvora, nacházejícího se mezi ulicí Hebronskou a majdanem (náměstím), jsem spatřil světlo světa. Tento velký dvůr, kterému se říkalo „dvůr rebeho z Radiškewicz“, byl v té době pojem. Hodně lidí tam chodilo, vedli tam vzrušené debaty, dokonce se kvůli němu dostávali do střetů mezi sebou i s tureckou policií a občas byl také předmětem soudních řízení. Majitel dvora, rabín z Radiškewicz, byl kvůli němu dokonce uvržen do vězení...

Uprostřed těchto zmatků, jejichž příčinou byl svár mezi „otci města“ a „rebem

Jisrael Dov Frumkin. Foto archiv.

z Radiškewicz“, se odehrály první tři čtyři roky mého dětství.

OTEC JISRAEL DOV

Když jsem přišel na svět, zastával už můj otec Jisrael Dov Frumkin, přestože mu bylo sotva dvacet dva let, ve veřejném životě Svatého města významné místo. Narodil se v běloruském městě Dubrouna a v roce 1860 se se svým otcem, učeným talmudistou a zapáleným příznivcem Chabadu, Alexanderem Senderem Frumkinem, vydali do Jeruzaléma, aby se tam usadili. Můj devítiletý otec tam začal studoval Tóru a Gemaru. Když mu bylo patnáct, oženil ho dědeček s jednou z dcer rebeho Jisroela Baka, zakladatele první tiskárny ve Svaté zemi a významné osobnosti jišuvu. Po svatbě otec pokračoval v židovských disciplínách (studoval Talmud a Proroky) a naučil se také několik

cizích jazyků. Tak postupně získal vzdělání, které mu později umožnilo stát se významným hebrejským publicistou a výrazným představitelem haskaly v Palestině.

Publikovat začal ve svých devatenácti letech, v roce 1870. Spolu s několika společníky psal pro časopis nazvaný *Chavacelet* (Lilie), o kterém lze říci, že to byla první hebrejská revue v Zemi izraelské. Zpočátku vycházel časopis dvakrát za měsíc. Po třech letech se ale můj otec osamostatnil, získal vlastní tiskárnu a začal vydávat *Chavacelet* jako týdeník. A takto, a na svůj náklad, ho vydával po dobu čtyřiceti let. [...]

HASKALA

Jestliže sama skutečnost, že *Chavacelet* vůbec vycházel, jeruzalémské fanatiky zneklidňovala a dráždila; jeho orientace je přiváděla přímo k zuřivosti. Časopis vysvětloval zásady filosofie osvícenství, prosazoval rozšíření vyučování o nenáboženské předměty a všeobecně hlásal pokrok. Na jeho stránkách se objevovaly články spisovatelů píšících hebrejsky a propagujících myšlenky haskaly, židovské verze osvícenství. Byli mezi nimi mimo jiné A. B. Gotlober, Salomon Buber či Kalman Schulman. Cvi Dainov ve svých *Dopisech z Londýna* informuje o Hebrejské socialistické unii, založené 1876 A. Liebermanem, i o lidech z jeho okruhu a otiskuje stanovky této první skupiny židovských socialistů. Dovedete si představit, jaký „smrtný jed“ a působení nečistých sil to všechno představovalo pro velkého inkvizitora svatých maďarských pořádků rabína Josefa Chaima Sonnenfelda a ostatní fanatiky.

Ale co je uvádělo v zuřivost ještě víc, byly články, věnované místním a obecním záležitostem. Mladý šéfredaktor tvrdě kritizoval smutně proslulý systém vybírání finančních prostředků pro Židy v Palestině mezi aškenázskými Židy. Tedy ani ne tak systém sám jako zejména způsob, jakým byl výtěžek administrován. Žádal aby ti, kdo byli pověřeni distribucí získaných fondů, skládali účty z enormních částek, které procházely jejich rukama... Důrazně se rovněž zasazoval, aby prostředky takto získané nebyly přidělovány mladým a zdravým osobám, které pak vedou život žebráků, ale aby byly využity na zřízení škol a učilišť, kde by mohli lidé získat kvalifikaci a žít se vlastní prací.

V roce 1875 založil můj otec spolu s několika stejně smýšlejícími přáteli

knihovnu, nesoucí jméno Mosese Montefiora, filantropa, který v té době významně podporoval židovský Jeruzalém. Bylo to, dá-li se to tak říci, semínko, ze kterého nakonec vyrostla velká jeruzalémská Národní knihovna. Fanatikům ovšem byla existence knihovny trnem v oku a začali pronásledovat a zastrašovat mladé lidi, kteří ji navštěvovali.

Pro svůj rozhodný boj proti fanatikům a hodnostářům obce byl otec vystaven všem možným perzekucím. Byl nad ním vyhlášen *cherem* (klatba), který ho vylučoval z židovského společenství. V roce 1877 dosáhli jeho nepřátelé na základě udání dokonce toho, že tiskárna byla na půl roku uzavřena a po stejnou dobu nemohl vycházet ani *Chavacelet*... Na vlastní uši

jsem slyšel otce vyprávět během *melave malka*, loučení se šabatem, které jsme slavili u nás doma, jak fanatici jednou najali jisté individuum, aby ho připravilo o život. A jindy zase zaútočili na jeho tiskárnu a těžce ji poškodili. [...]

V PÁTEK VEČER...

Kromě permanentního konfliktu s fanatiky a obecními hodnostáři vedl otec po několik let urputný boj také s anglickou misíí, která rozprostírala své síť a snažila se polapit do pastí konverze židovské duše. Ostrými články v *Chavaceletu* a také díky osobnímu vlivu dokázal otec překazit ne jeden jejich plán. Misionáři mu to ovšem nezapomněli. V roce 1883 se jim konečně naskytla příležitost, jak si s ním vyřídit účty.

V tomto roce navštívil generál Wallace, v té době vyslanec Spojených států v Turecku, Jeruzalém. Guvernér Rauf Paša poslal jednoho ze svých lidí, Žida jménem Josef Krieger, aby hosta přivítal v Americké kolonii, nacházející se v blízkosti Jeruzaléma, a postaral se o něj. Bylo to v pátek. Vyslanec, přijíždějící z Jaffy v pozdním odpolední, se navíc cestou opozdil a v důsledku toho bylo jisté, že do Svatého města dorazí až po západu slunce. Krieger, který nechtěl poru-

šit šabat, se generálovi Wallacemu omluvil, zanechal svého koně v Americké kolonii a vrátil se do Jeruzaléma pěšky. Za jiných okolností by se vše odehrálo bez dalších důsledků. Ukázalo se však, že generál má úzké kontakty s jeruzalémskými misionáři. A tak si na jejich popud stě-
žoval a žádal, aby byl Žid Krieger zbaven své funkce. A jak se ukázalo, dosáhl svého.

Můj otec ve spravedlivém rozhořčení proti takovému rozhodnutí protestoval. Uveřejnil ve svém časopise článek *Republikani vedispat* (Despota republikán), a v něm dal Američanovi nevybíravými slovy lekci z demokracie a slušného chování. Misionáři promptně nechali článek přeložit a dodali ho ambasadorovi. Poté byl otec postaven před soud, u kterého vyfasoval 45 dnů žaláře. Vydávání *Chavaceletu* bylo stejným rozhodnutím na měsíc pozastaveno.

Celá tato historie – propuštění židovského úředníka Josefa Kriegera, intervence mého otce a proces, který byl proti němu veden –, to vše vyvolalo ve městě rozruch. Událost vrhla ostré světlo na poměry v Turecku, které měli cizinci v té době tak říkajíc „pod palcem“, a ilustruje, do jaké míry měli volnou ruku prosadit, co se jim právě zachtělo... Guvernér Rauf Paša ve prospěch svého Žida naléhavě intervenoval, ale všechno bylo nadarmo. Byl svým neúspěchem a vítězstvím „zlořečeného křesťana“ natolik konsternován, že doslova skřípal zuby. Došlo tady k pozoruhodné události: při této příležitosti se na jedné lodi nacházeli můj otec se svým hlubokým smyslem pro pravdu a spravedlnost a turecký vlastenecký paša, mající v úctě právo a zákon a ne-

návidějící křesťanské evropské vykořisťovatele.

RAUF VERSUS SURSOK

Mimochodem řečeno, nebyla to jediná potyčka, kterou Rauf s křesťany absolvoval. Když byl později ustanoven jako váli (vezír) pro Sýrii, dostal se v Bejrútu do těžkého konfliktu s multimilionářem Sursokem, řeckokatolickým křesťanem, který ovládal celé město, ve kterém si dělal, co si zámánil. Ať jednal v souladu se zákonem nebo ho porušoval, jako francouzský občan nepodléhal místním zákonům ani jurisdikci.

Jednoho dne však došlo k ošklivému skandálu: Sursokův oblíbený syn svedl mladou židovskou dívku a zavraždil ji. Událost krajně pobouřila celé město. Mladý vrah se uchýlil do paláce svého otce, který byl v důsledku dohod mezi evropskými mocnostmi a Tureckem jako majetek francouzského občana vyňat z jurisdikce tureckého státu. V tomto případě ukázal váli Rauf příkladnou odvalu. Protože neměl možnost vstoupit do paláce, poslal na místo několik tisíc vojáků, kteří Sursokovo sídlo obklíčili tak, že po tři dny se nikdo nedostal ven ani dovnitř.

Nevím už, jak nakonec dopadla tato epizoda, ale pokračování celého příběhu bylo následující: Za několik týdnů se Sursok objevil v Istanbulu, kde měl rovněž veliký palác. Brzy po svém příjezdu uspořádal ples, na který vedle mnoha vlivných osob pozval také několik tureckých ministrů. Když byla zábava v nejlepším, přišla řeč také na Sýrii a na pořádky, které tam nastolil čestný a oddaný váli Rauf Paša. Sursok se konverzace příliš neúčastnil. Vyjádřil jen stručně politování nad mimořádnou přísností, kterou váli uplatňuje vůči křesťanským obyvatelům, kteří se cítí být pod jeho nadvládou velmi utiskováni.

To stačilo. Rauf dostal pokyn, aby se dostavil do Istanbulu a do Bejrútu se už nevrátil. Byl převezzen na jeden z tureckých ostrovů a tam zemřel.

(Z francouzského časopisu *Information Juive* červenec/srpen 2018 přeložil jd)

Kniha anarchisty P. Kropotkina *Dobývání chleba* vyšla v jidiš v překladu Moše. Katze a A. Frumkina v Londýně v roce 1906.

Jacob Epstein: Abraham Frumkin, 1902.

PRÍPAD HEDVIGY MALINOVEJ lebo Hilsneriada dnes

Prípád Hedvigi Malinovej, ktorý na Slovensku už roky vzbudzuje vášne a polarizuje spoločnosť, sa v októbri 2018 opätovne dostal do centra mediálnej pozornosti. Pokúsím sa stručne vyrozprávať jej príbeh, ktorý miestami pripomína hilsneriadu „konanú“ pred 120 rokmi.

Pred viac ako dvanástimi rokmi 25. augusta 2006 dobehla útla, vtedy

dala Malinová, mohlo prihodiť. Polícia rázne začala vyšetrovanie, ktoré 11. septembra, v rekordne krátkom čase, dotiahla do záverečnej a slovenskou políciou často použíwanej floskule: „skutok sa nestal“. O deň neskôr, 12. septembra, vtedajší minister vnútra Robert Kaliňák verejne, na tlačovej konferencii za prítomnosti premiéra Roberta Fica označil Hedvigu Malinovú za kla-

Hedviga Malinová. Foto archiv.

23 ročná študentka maďarskej národnosti Hedviga Malinová do priestorov nitrianskej Univerzity Konštantína Filozofa zakrvavená a v šoku. Policajtom vypovedala, že cestou do školy ju zbili a okradli dvaja mladí vyholení muži po tom, ako ju počuli hovoriť maďarsky. Podľa jej výpovede bolo súčasťou útoku aj popísanie jej blúzky protimaďarským textom.

Bolo to v čase, keď premiérom Slovenska bol Robert Fico a jeho strana Smer vládla za pomoci dvoch koalíčných partnerov – Hnutia za demokratické Slovensko Vladimíra Mečiara a Slovenskej národnej strany Jána Slotu.

SKUTOK SA NESTAL

Malinovej kauza vzbudila vo svojej dobe mediálnu pozornosť presahujúcu hranice Slovenska a stala sa súčasťou vyostrovania slovensko-maďarských vzťahov. Slovenskí nacionalisti, ktorí si radi verbálne „kopli“ do Maďarov, nemohli pripustiť, že by sa to, čo vypove-

márku, tvrdil, že je evidentné, že všetko, čo hovorí, je výmysel. Pritom bolo jasné, že zastavenie vyšetrovania nie je definitívne a že minister vnútra ani premiér vlády by v zmysle zákonných ustanovení nemal mať, ani podávať informácie, ktoré boli na tlačovej besede prezentované. Navyše, spomenutí páni, pokiaľ sa jedná o kauzy, v ktorých sú evidentne „zamočení“, radi zdôrazňujú prezumpciu nevinu, v prípade Malinovej sa ani najmenej neobťažovali vyčkávaním na skončenie vyšetrovania alebo súdne rozhodnutie.

V čase, keď sa tieto udalosti odohrávali, stál na čele slovenskej generálnej prokuratúry Dobroslav Trnka, človek blízky Robertovi Ficovi. To, čo Kaliňák a Fico „zistili“ a oznámili na tlačovej konferencii konanej krátko potom, „ako sa skutok nestal“, úradne uzavrela prokuratúra. Keďže „skutok sa nestal“, prokuratúra zahájila 30. novembra 2006 stíhanie študentky Malinovej pre podozrenie z krivej výpovede a krivej

prísahy a o pol roka neskôr 14. mája 2007 vyšetrovateľ generálnej prokuratúry vzniesol voči Hedvige Malinovej príslušné obvinenie. Následne nebol vyšetrovaný „skutok, ktorý sa nestal“, ale samotná Malinová.

Ďalšou anomáliou, ktorá sa ťažko dá komentovať, je skutočnosť, že popudom na trestné stíhanie Malinovej pre krivú výpoveď sa stalo oznámenie „občana zo Šale“. Podľa médií nie je jasné, „čo viedlo bežného občana zo Šale k podaniu trestného oznámenia na študentku maďarskej národnosti“, mimoriadne však je, že tento „bežný občan zo Šale“ spáchal 4. mája 2007 v pivnici svojho rodinného domu v Šali samovraždu obesením. Dodnes nie je jasné, či špekulácie o prepojení alebo zamestnaní tohto občana so Slovenskou informačnou službou majú reálny podklad.

ŠIKANOVANIE

Podľa Malinovej bolo jej vyšetrovanie poznačené hrubým nátlakom na „priznanie“, že skutok si vymyslela. Dlhé výsluchy striedali vyhrážky policajtov, aby sa „priznala“, pretože v opačnom prípade „pôjde za mreže“. Napriek vznesenému obvineniu a zázračne rýchlej analýze prípadu zo strany vysokých ústavných činiteľov Slovenska sa prokuratúre prípad nijako nedarilo uzavrieť ani po nasledujúcich deväť rokoch. Zistili sa hrubé pochybenia vyšetrovateľov urobené (respektíve zanedbané) na začiatku vyšetrovania a následne sa tieto pochybenia prokuratúra pokúšala prekryť ešte hrubšími chybami. Zdravotný stav obvinenej (po útoku) mali určiť lekárske posudky. Tie však zanedbali niektoré podstatné úkony a následne sa vypracovávali stále novšie posudky vykonané s odstupom rokov (!). V niektorých posudkoch sa objavili formálne aj zásadné chyby a bolo zrejmé, že posudky boli písané na politickú objednávku. Viacerí lekári po medializovaní posudkov svoj podpis pod posudkom odvolali.

Roman Kvasnica, advokát Hedvigi Malinovej, uviedol, že problémový slovenský podnikateľ Marián Kočner (v súčasnosti sedí vo vyšetrovacej väzbe, stíhaný za viacero závažných ekonomických trestných činov. Objav-

vujú sa silné indície, že by mohol byť objednávateľom vraždy novinára Jána Kuciaka, viď *Rech* 4/2018 str. 3, ale obvinenie v tomto smere voči nemu nebolo vznesené) sa s Kvasnicom spojil a žiadal ho, aby sa Malinová „priznala“. Kočner tvrdil, že hovorí v mene premiéra Roberta Fica. Podobný pokus Kočner zopakoval o niekoľko mesiacov neskôr, ale v druhom prípade sa odvolával na generálneho prokurátora Dobroslava Trnku a žiadal, aby Malinová podstúpila skúšku na detektore lži. Kvasnica odmietol reagovať na požiadavky Kočnera.

ZNEUŽITIE PSYCHIATRIE

Mladá žena sa roku 2008 vydala za svojho slovenského priateľa Petra Žáka a postupne sa stala matkou dvoch detí (2008 Emma Rozina a 2010 Oliver). Vtedy ju aj jej rodinu zasiahla druhá vlna šikanovania. V roku 2012, šesť rokov po útoku, požadovala generálna prokuratúra, aby psychológ urobil posudok, či mala Žáková v auguste 2006 „motiváciu k skresľovaniu skutočností“ (!). Psychiatri Miroslav Čerňan a Elena Mokrášová navrhli v tejto súvislosti umiestniť Žákovú-Malinovú do psychiatrického ústavu na pozorovanie. Keďže celá kauza bola sledovaná aj zahraničnými médiami, objavili sa aj odlišné reakcie. Psychiatri z piatich európskych krajín vydali v apríli 2013 stanovisko,

že v prípade vidia „vážne indície zneužitia psychiatrie“. Britský psychiater Timothy Lambert o niekoľko týždňov neskôr publikoval o prípade Hedvige Žákovvej článok v *Britskom medicínskom žurnále* a kauzu označil za zneužitie psychiatrie. Aj Helsinský výbor pre ľudské práva vyzval slovenskú generálnu prokuratúru, aby zastavila trestné stíhanie Žákovvej. Neskôr (v apríli 2014) vtedy novozvolený prezident SR Andrej Kiska uviedol, že v prípade odsúdenia Hedvige Malinovej jej udelí milosť.

VYŠTAHOVANIE ZO SLOVENSKA

Šikanovanie Malinovej-Žákovvej pokračovalo. Jej prípad sa ocitol na Európskom súde pre ľudské práva v Štrasburgu. Tento spor sa v roku 2011 skončil zmierom, vláda vtedajšej premiérky Ivety Radičovej sa Malinovej-Žákovvej ospravedlnila. To však úradnú mašinériu nezastavilo. Hrozba násilnej hospitalizácie na psychiatrii a ohrozenie psychickej pohody maloletých detí v dôsledku policajnej šikany boli pre rodinu Žákovvej impulzom k vystaňovaniu sa zo Slovenska. V decembri 2013 sa rodina Malinovej-Žákovvej presťahovala do Maďarska a prijala maďarské občianstvo. Jej kauzu prebrali v decembri 2016 maďarské justičné orgány.

Maďarská prokuratúra obvinenie z krivej výpovede uzavrela v októbri 2018 s tým, že po takom dlhom čase nie je možné usvedčiť Žákovú z klamstva, bez ohľadu na to, či jej výpoveď

tom, že Žáková-Malinová žije na území Maďarska, urobí definitívnu bodku za snahou o jej šikanovanie.

PODOBNOTI A ROZDIELY

Prípady Hedvige Malinovej a rovnako aj prípad Leopolda Hilsnera žili svojím vlastným životom bez ohľadu na realitu. Isteže, je zásadný rozdiel v tom, že v prípade Hedvige Malinovej môžeme pripustiť, že „skutok sa nestal“, alebo sa stal inak, ako ona popisuje, ale v prípade Leopolda Hilsnera nemáme žiadne pochybnosti o tom, že žaloba nepriamo podporovala poveru o rituálnej vražde. Rozdielom je aj to, že cena, ktorú za nezmyselné obvinenie zaplatil Hilsner, bola ďaleko vyššia ako v prípade Malinovej. Avšak podstatnejšie (a spoločné) je to, že v jednom aj druhom prípade bola justícia a štátny aparát hrubo zneužitý za účelom vyhovieť spoločenskej a politickej objednávke, že vznikla atmosféra spolarizovanej spoločnosti. V oboch prípadoch jestvoval silný spoločenský a politický tlak na odsúdenie vyšetrovaných, ktorý krivil justíciu. Pred 120 rokmi bolo heslo: „Kto neverí v rituálnu vraždu, nie je dobrý Čech.“ V kauze Malinová od začiatku vyšetrovania platilo: „Skutok sa nestal“ a to sa muselo dokázať za každú cenu. Paralelou sú aj snahy o vynútenie „priznania“ za prísľub milosti. U Hilsnera boli úspešné, Hedviga Malinová a jej advokát nátlaku odolali.

Demonštrácie na podporu Hedvige Malinovej 30. marca 2014. Foto archiv.

bola pravdivá alebo nie. Podľa maďarskej prokuratúry chýbajú vo vyšetrovacom spise informácie, ktoré už dnes, po dvanástich rokoch nijako nemožno doplniť.

Teda „na základe dôkazov, ktoré sú v dispozícii, nie je možné bez pochyb povedať, že Hedviga Malinová-Žáková nebola v 25. augusta 2006 napadnutá v Nitre, a následne sa nedá bez pochybností povedať, že vo svojom svedectve krivo svedčila“, napísala prokuratúra. Treba dúfať, že toto „šalamúnske“ rozhodnutie spolu s fak-

Aj záver oboch káz má istú podobnosť. Hilsner bol po 18 rokoch žalára rozhodnutím cisára Karola omilostený. Hedviga Malinová-Žáková bola po 12 rokoch pozbavená obvinenia z krivej prisahy. Ale celý jej život je poznamenaný tým, že sa stala žijúcim symbolom kauzy, ktorá s ňou vlastne nemala nič spoločné.

Čo sa stalo Leopoldovi Hilsnerovi, sa do istej miery stalo aj Hedvige Malinovej a zdá sa, že sa to môže aj dnes prihodiť komukoľvek z nás.

JARO FRANEK

K POZNÁNÍ NEVĚDOMÉHO...

O pařížské výstavě *Sigmund Freud, od pohledu k poslechu*

Pařížské Musée d'art et d'histoire du judaïsme oslavilo dvacáté výročí svého vzniku originálně: unikátní výstavou s názvem *Sigmund Freud, od pohledu k poslechu*. Potrvá do 10. února a jedná se o první expozici, jež je ve Francii slavnému zakladateli psychoanalýzy věnována. Přitom ho s městem nad Seinou mnohé pojilo: na sklonku roku 1885 zde absolvoval studijní pobyt u věhlasného psychiatra Jeana-Martina Charcota v Salpêtrière (tehdy se velice zajímal o hypnózu jako terapeutickou metodu). Mladý lékař v Paříži ovšem jen nebádal; na návštěvě u profesora Charcota ho překvapila sbírka antických předmětů. V dopise manželce Martě z 2. února 1886 napsal: „Ten velký lékař žije v muzeu (...).“ Tehdy se zrodila Freudova sběratelská vášně. Chodil do Louvru, kde nejvíce obdivoval sbírku antického umění, zašel i do Théâtre Français na *Krále Oidipa*, velice obdivoval Sarah Bernhardtovou a sblížil se se zpěvačkou Yvette Guilbertovou, s níž si pak dlouhou dobu vyměňovali pozoruhodné dopisy. Později navštívil Paříž ještě několikrát, dokonce přes ni prchal do exilu. Ale ještě dříve, v roce 1934, zde byl otevřen Institut psychoanalýzy, který vznikl zásluhou jeho přítelkyně princezny Marie Bonapartové, která „vládla“ francouzské psychoanalýze.

Na výstavě lze spatřit dvě stě exponátů, tematicky spjatých s psychoanalýzou, Freudovým životem a jeho prací: jsou zde obrazy, kresby, rytiny, vědecké nástroje a další artefakty, dokonce i miniatura Freudovy vídeňské pracovny. Mezi nejpozoruhodnější díla patří nepochybně slavný obraz Andrého Brouilleta *Lekce na klinice v Salpêtrière*: mladá žena stížená hysterickým záchvatem zvolna upadá do zhypnotizovaného spánku, je obklopena lékařskými autoritami; malíř na obraze zachytil profesora Charcota a po jeho levé straně i jeho žáka, pozdějšího významného neurologa Josepha Babinského. A ačkoli Freud hypnózu brzy opustil, reprodukcí tohoto obrazu si vyvěsil ve své vídeňské pracovně na Berggasse 19. Na výstavě je i akvarel od Alfreda Kubina *Hysterie* nebo *Pokušení sv. Antonína* od Féliciena Ropse. Samozřejmě nechybí

ani známá fotografie *Portrét Sigmunda Freuda* od Maxe Halberstadta z 12. února 1932. René Magritte je zastoupen olejem *Znásilnění* z roku 1945 a Max Klinger grafikou s názvem *Trauma*. A samozřejmě je vystaven i Gustave Courbet a jeho kontroverzní *Původ světa*, realistický obraz genitálií nahé ženy (1866).

FREUD V OBRAZECH

Výstava je rozdělena na devět částí, každý sál je ve znamení určitého klíčového pojmu – neurobiologie, psychoanalýza,

Návrat do města nad Seinou. Foto archiv.

vzpomínky, libido, nevědomé potlačování tužeb a Talmud. Jeden sál je věnován slavné pohovce a vzniku psychoanalýzy, na pozadí dobového kontextu vidíme i dvě plastiky Hanse Holleina *Freudův divan a křeslo*, díla jsou z pozlaceného syntetického materiálu. I šestý a sedmý sál jsou věnovány potlačovaným tužbám, snům a sexuálnímu pudu; expozici doplňuje známý Freudův výrok: „Výklad snů je *via regia*, královská cesta, která vede k poznání nevědomého v duši člověka.“ Pro úplnost jen dodávám, že v roce 1900 vyšel Freudův *Výklad snů*, dílo, jehož první vydání prošlo bez většího zájmu, později však doznalo velký počet reedic a stalo se stěžejním dílem psychoanalýzy. Tuto část doprovázejí kresebné studie Carlse Schwaba s názvem *Vlna* z roku 1907, dílo znázorňující postavu mladé ženy v jakési extázi. V tomtéž sále je rovněž umístěna suchá jehla Maxe Klingera *Utonutí*; na temné mořské hladině vyční-

vá zubožená hlava nešťastníka, tonoucího v hrůzných vzpomínkách, které se vynořují z hlubin dětství... V roce 1905 vycházejí Freudovy *Tři eseje o sexuální teorii*, toto dílo se stalo nejen předmětem zájmu odborníků, ale i mnoha umělců. Za všechny jmenuji obraz Egona Schieleho *Mladá dívka se zvednutou sukni*.

Předposlední osmý sál je věnován vztahu Sigmunda Freuda k surrealismu, kteří chtěli radikálně prolomit společenské hranice, meze konvenční skutečnosti. Papež surrealismu André Breton se už roku 1921 vypravil do Vídně, aby se s Freudem setkal. Sešli se 10. října u Freudů na Berggasse; neporozuměli si a André Breton odjížděl velice zklamán. V novoročním přání z 26. prosince 1932 Freud přiznává Bretonovi, že „není s to pochopit, ani co surrealismus znamená, ani o čem jde“. Jeho postoj dokázal o něco později změnit jen Salvador Dalí, který Freuda, jehož život se již chýlil ke konci, navštívil v Londýně. Na výstavě nechybějí díla Salvadora Dalího ani Marcela Duchampa, Antonina Artauda či Františka Kupky. Poslední devátý sál se zabývá Freudovým vztahem k židovství, je zde například vystaven chanukový svícen z Freudova vlastnictví a olej *Black, Red* Marka Rothka. Sigmund Freud židovské rituály nepraktikoval, mj. proto, že nechtěl, aby psychoanalýza byla považována za židovskou záležitost. Občas čelil dotazu, zda „v něm z jeho židovství vůbec ještě

něco zůstalo“. Jednou na tuto otázku odpověděl: „Ještě mnoho a možná to hlavní.“ Tím expozice končí.

Na závěr však přece jen kritická poznámka. Výstava je nepochybně velkým přínosem, avšak chybí aspoň jediný originál Freudova rukopisu. Minimální pozornost věnuje ženám, prvním psychoanalytičkám z jeho blízkého okruhu. Jen letmo se zmiňuje o Marii Bonapartové, návštěvník se nedozví nic o Lou Andreas-Salomé ani o Sabině Spielreinové. A zcela lhostejně – na rozdíl od Brouilleta, malíře zde vystaveného slavného obrazu – pomínila osobnost Josepha Babinského, průkopníka neurochirurgie. Vysvětlení je nasnadě, hlavním kurátorem výstavy je Jean Clair, přední francouzský teoretik umění, bývalý ředitel Picassova muzea, velký znalec Gustava Klimta, Pabla Picassa a dalších umělců. A tak výstavu pojal spíše jako „Sigmund Freud v obrazech“.

LADISLAVA CHATEAU, Paříž

RAPUJÍCÍ RABÍNOVA DCERA

Victoria Hanna: žena, hlas a posvátné texty

Stává se fenoménem – tak lze shrnout příběh dcery ortodoxního rabína Victorie Hanny, která začala zpívat z pudu sebezáchovy (a to doslova) a dnes vystupuje na koncertech po celém světě. Loňského listopadu se již podruhé představila i českému publiku, tentokrát v Praze v Paláci Akropolis. Koncert byl elektrizující, i když zpěvačka nebyla úplně v hlasové formě – což oznámila hned na začátku. Na konci všem návštěvníkům poděkovala, že předně mohla vystoupit i v oslabení, a dodala slova, která charakterizují její životní příběh: „Je to, jak to je. Tento koncert pro mě bude nezapomenutelný právě proto, že jsem vystoupila ze své komfortní zóny. Když v ní zůstáváme, nikam se neposuneme.“ A později v osobním rozhovoru řekla: „Žijme to, co máme. Když stojíme na duchovním místě, víme, že vše, co přichází, přichází z nějakého důvodu – abychom se učili, abychom se rozvíjeli.“ Připomeňme, že „duchovní místo“ je jedním z božích Jmen – Makom.

UČENÍ SE SLOVŮM

Vyrůstala obklopená posvátnými texty, její otec usínal s knihou na břiše. Vstřebávala židovskou mystickou tradici, která vnímá slova jako živé bytosti tvořící světy, a odtud plynoucí odpovědnost při jejich používání. *Lešon ha-ra'*, doslova „zlý jazyk“, tedy lživá pomluva, je považována za jeden ze čtyř smrtelných hříchů, protože může vést k závažnějším přestupkům. „Ústa mají možnost oživovat i zabíjet. Jsou velmi mocná. Proto je tak důležité pečovat o záměr a o vše, co z úst vychází,“ říká dnes Victoria Hanna. Jako malá koktala. Největší problém měla s písmenem „B“, kterým začíná Bible. Otec, rabín a kabalista, pro ni vytvářel amulety se jmény andělů a vkládal jí je pod polštář nebo napsal modlitbu na papír, smysl jí vodou do sklenice a vodu dal dceři vypít. Děti se jí smály, šikanovaly ji. Zjistila však, že když vyleze na židli či na lavičku a začne zpívat prosbu o pomoc k Bohu, nezadrhává se: pouští hlas před sebe a on ji chrání. „Pouze Bůh mi mohl pomoci. A já potřebovala prorazit hranice tohoto neúnosného prostoru.“ Děti se ob-

vykle lekly a daly jí pokoj. Logopedické lekce a obrovské fyzické úsilí, které musela vynaložit při formování souhlásek v ústech, ji naučily, že písmena, slova a texty jsou fyzické entity, které tvoříme svým tělem. V řeči stále občas zadrhne. O dětském koktání mluví jako o handicapu, který se stal požehnáním. Je stále hluboce spirituální ženou, manželkou, matkou – a zpívá.

PŘEKROČENÍ TRADICE

Victoria Hanna překračuje několik hranic. V ortodoxním judaismu ženy nesmějí zpívat, neboť podle interpretace veršů *Písně písní* je ženský hlas příliš svůdný. V dospívání však Victoria Hanna pochopila, že přísná náboženská forma spirituality není její cestou: „Můj Bůh je liberální, nikoli netolerantní a trestající.“ Nejenže zpívá, ale

„Nerozumím tomu.“ Foto archiv.

zpívá posvátné texty, které ženy tradičně nesměly studovat – texty biblické i kabalistické, modlitby, text amuletu proti domnělé démonce Lilit, talmudické úryvky. Ve zvláštní oblibě má smyslnou *Píseň písní*. To vše v moderním hudebním pojetí – rapuje, používá elektronické beats, skládá svoji vlastní originální hudbu. Používá tělo, nebojí se být expresivní, „vypadat divně“. Pořádá semináře práce s hlasem, v Česku s ní spolupracuje projekt Hlasohled. Letos jí vyšlo první CD. Je rozdělené na dvě části – „Hlas“ a „Řeč“, neboli dech a písmena, abstraktno a konkrétno. Vizuál CD pracuje s černo-bílou symbolikou. Při příležitosti vydání se Victoria Hanna svěřila, že se jmenuje po svých dvou babičkách: „Obě byly jako dívky provdávány proti své vůli. Victoria rebelovala, stála pevně, měla odvázné srdce. Je pro mě revolučníčkou.

Hanna se poddala, stáhla, sloužila. Je pro mě domovem a srdcem. Obě ve mně jsou.“ Pro vydání CD pro ni bylo klíčové, že jí krátce před svou smrtí požehnal otec.

„JE TO ZÁZRAK. NEROZUMÍM TOMU.“

Otázku „Co se stane, když spirituální ženy vstoupí do procesu interpretace posvátných textů?“ vrací: „Stane se něco velmi zajímavého, ale já nemohu říct co, protože já to prostě dělám. To mi musí říct lidé, kteří poslouchají.“ Originální video k písni Alef-Bet zhlédlo na YouTube milion tři sta tisíc diváků, video k písni zhudebnující záhadnou *Sefer Jecira* (Knihu stvoření) o hebrejských písmenech a jejich stvořitelské moci, má téměř dvě stě čtyřicet tisíc zhlédnutí. Lidé Victorii Hannu poslouchají, i když nerozumějí hebrejským textům. Judaismus je svým náhledem na svět jedinečný, přesto je v jejím podání něco, co je láká – a není to jenom charisma krásné, originální ženy bez

manýrů celebrit. Na otázku, co nežidovské publikum přitahuje, odpoví: „Je to zázrak. Nerozumím tomu.“ Texty ke zhudebnění si vybírá intuitivně: „Beru ty, do kterých se zamiluji. Vybírám si, co se mi líbí. Je tolik textů! Prostě se to stane. Je to jako, když se zamilujete, také to nejde vysvětlit.“ Hudební práce je pro ni životem: „Umění mi zachránilo život a stále mě zachraňuje. Je to moje součást. Nedokážu si sama sebe bez umění představit.“ Má poselství, které chce svou

tvorbou předat? „Ne. Pokud tu je, je v mém vnitřním bytí – není vědomé. Cítím to, přichází to a já to zprostředkovávám. Když se mě někdo zeptá, proč to dělám, tak skutečně nevím. Myslím, že mít poselství je omezující, je to nízká úroveň. Zvuk a hudba s poselstvím nijak nesouvisí, nejsou omezené, prostě se šíří do prostoru. Poselství je příliš lidské a představa zvuku jako mise je pro mě ohraničená. Mise je myšlenka, a to je málo. Kdežto zvuk je nekonečný. Mé tělo je omezené a konečné, ale svým hlasem se mohu dotknout nekonečna...“

Snad právě proto tak ráda rapuje verš z *Písně písní*: „Kol dođi dofek, hlas mého milého klepe na dveře...“ Možná to je ten zázrak její přitažlivosti: klepe na dveře našich naučených představ o zpěvu, spiritualitě a hlasovém projevu.

TEREZIE DUBINOVÁ

KAMENNÁ KRONIKA

Nová publikace o židovském hřbitově v Brandýse nad Labem

Město Brandýs nad Labem, od roku 1960 sloučené se sousední Starou Boleslaví v jeden administrativní celek, má díky tomu mezi všemi městy České republiky nejdelší úřední název, tedy Brandýs nad Labem-Stará Boleslav. Stará Boleslav je už více než tisíc let spojena s postavou českého přemyslovského knížete Václava, který tu byl zavražděn a jako světec se stal zemským patronem a jedním ze symbolů české státnosti. Historie Brandýsa je o několik století kratší, ale jako královské komorní město (na které ho povýšil císař Rudolf II.), jehož výstavný renesanční zámek býval příležitostným venkovským sídlem vládnoucích Habsburků, byl Brandýs politicky i hospodářsky mnohem významnější. A tak zatímco Stará Boleslav se stala jedním z nejdůležitějších míst spojených s křesťanstvím a zejména s jeho katolickou podobou v českých zemích, v řekou a mostem odděleném Brandýse zase existovaly nejméně od poloviny 16. století židovské osídlení a židovská obec. S jistými kratšími přestávkami se udržela až do roku 1943, kdy

Náhrobek Eliji, syna Avrahama (20. 3. 1609)

byli zdejší Židé odvezeni dvěma transporty do Terezína a téměř všichni pak během holokaustu zahynuli.

Synagoga, postavená po velkém požáru města v roce 1829, byla v nedávných letech Federací židovských obcí v rámci projektu Revitalizace židovských památek rekonstruována a restaurována do původní podoby a zpřístupněna veřejnosti. Dnes je v ní umístěna stálá expozice *Prameny judaismu: rabínské písemnictví a vzdělanost* a také menší výstava, zachycující historii místní židovské obce.

V hlavním sále se rovněž často konají koncerty a kulturní pořady.

NEJEN SYNAGOGA

Synagoga však není jedinou cennou židovskou památkou, která se v Brandýse

dochovala. Je tady ještě, v Kostelecké ulici, židovský hřbitov, založený roku 1568. V současné době se na něm nachází 915 náhrobků z let 1575–1942: renesanční a barokní náhrobky z 16. až 18. století, klasicistní a secesní náhrobky z 19. století, moderní žulové pomníky z první poloviny 20. století a také márnice z poloviny 19. století. Tato kamenná kronika zdejší židovské obce a jejích členů se nyní v elektronické publikaci *Židovský hřbitov v Brandýse nad Labem*, vydané letošního roku Židovským muzeem v Praze, dočkala zevrubného historického i textologického zdokumentování, včetně překladu části náhrobků a jejich úplného katalogu.

Součástí knihy je obsáhlá studie Alexandra Putíka *Brandýs nad Labem a Židé v dějinné perspektivě*, která se podrobně a v mnoha souvislostech věnuje historii města a v něm žijících Židů. Dozvíme se v ní také mnohé podrobnosti ze života a osudů významných zde pohřbených židovských osobností. Vlastní historii hřbitova od založení do současnosti je věnována stať Lucie B. Petrusové *Židovský hřbitov v Brandýse nad Labem*.

EPITAFY A KATALOG

Jádrem a nejrozsáhlejší částí knihy (kteřá má 400 stran) jsou *Komentované překlady vybraných náhrobků* (celkem 82 epitafů), pořázené Danielem Polakovičem a v 17 případech L. B. Petrusovou,

a *Kompletní katalog náhrobků židovského hřbitova*, sestavený rovněž oběma autory výběru. Hesla náhrobků pojatých do výběru se skládají ze stručného popisu náhrobku, přepisu a překladu náhrobního nápisu, poznámek k textu nápisu a aktuální fotografie (z let 2014–2015).

Daniel Polakovič doplnil knihu několika rejstříky (chronologický, jmenný, rejstřík hebrejských jmen, místní, rejstřík kameníků a kamenických dílen a seznam hebrejských zkratk, celkem 60 stran), které velmi podstatně zvyšují uživatelské kvality knihy a usnadňují orientaci. V publikaci najdeme také 112 fotografií a ilustrací včetně plánu celého hřbitova.

Díky této knize, která mimo jiné dokládá dlouhodobou koncepční snahu Židovského muzea v Praze zdokumentovat, zpracovat a odborně i širší veřejnosti zpřístupnit židovské památky na území České republiky a informace o nich, patří dnes Brandýs nad Labem k lokalitám, které mohou být příkladem pro další místa, jež na takové podrobné a odborně fundované studii o svých židovských památkách stále čekají. Je jen škoda, že celá práce nemá také klasickou tištěnou podobu. Určitě by si ji zasloužila. (jd)

Židovský hřbitov v Brandýse nad Labem.
Text: Lucie B. Petrusová, Daniel Polakovič, Alexandr Putík. Fotografie: Daniel Polakovič, Archiv Židovského muzea v Praze. Technická redakce a grafická úprava: Vla-

Náhrobek Avrahama Bera, syna Judy Lejba (25. 3. 1777)

dimír Vašek. Vydalo jako elektronickou publikaci Židovské muzeum v Praze v roce 2018. Publikace vznikla za finanční podpory Nadace Židovské obce v Praze. Zakoupit ji lze v digitální podobě v e-shopu Židovského muzea v Praze: [https:// www.jewish-museum.cz](https://www.jewish-museum.cz). Cena 50 Kč.

FAŠISMUS A JEHO PODOBY

O nové knize političky Madeleine Albrightové

Poslední v češtině vydanou knihu bývalé americké ministryně zahraničí přesně vystihuje její název *Fašismus. Varování* i motto Prima Leviho: „Každá doba má vlastní fašismus.“ Albrightová v ní věčně shrnuje vývoj v Evropě a v USA v uplynulých letech, jenž se tolik liší od euforického a pro demokracii nadšeného údobí po pádu železné opony, a konfrontuje ho se vznikem a vývojem fašismu ve dvacátých a třicátých letech minulého století. A snaží se formulovat memento: Varování o to cennější, že se nejedná o akademickou studii, ale vyjadřuje je žena, která má s nedemokratickou ideologií bohaté životní zkušenosti – jako uprchlice z rodné země nejprve před nacismem, pak před komunismem, jako politička a poradkyně politických vůdců, kteří proti takové ideologii vystupovali. A současně jako člověk, jenž se s řadou vůdců s autoritářskými sklony osobně setkal (své stručné charakteristiky formuluje upřímně i s vtípem). Bezprostředním impulzem k napsání knihy pak bylo zvolení Donalda Trumpa americkým prezidentem. Dodejme, že „své místo“ (i když okrajové) našli v publikaci i čeští vůdci – prezident Zeman a premiér Babiš.

O IDEOLOGII NEJDE

Autorka se zabývá jednak samotným termínem fašismus a dále jeho konkrétními a rozmanitými projevy i znaky, které tyto projevy spojují a dokázaly přilákat voliče a stoupence před devadesáti lety stejně jako dnes: přísliby hospodářského vzestupu a pořádku; pocit, že vůdci tu jsou pro „lid“ a jednají jen a jen v jeho zájmu; identifikace s proklamovaně silným a veškeré potíže řešícím představitelem; obrana „národní“ věci. „Fašista je někdo, kdo si uzurpuje právo mluvit jménem celého národa nebo skupiny obyvatel, naprosto neuznává práva ostatních a je ochoten k dosažení svých cílů použít násilí nebo veškeré další nutné prostředky,“ shrnuje autorka a formuluje též otázky, které by si lidé při hodnocení svých vůdců měli položit. Mimo jiných to jsou: „Vedou nás k pohrdání vládními institucemi a volebním procesem? Snaží se zlomit naši důvěru v základní opory demokracie, jako jsou nezávislý tisk a profesionální soudnictví? Vyhoví našim předsudkům a budou tvrdit, že lidé, kteří nepatří k naší národnosti,

víře nebo straně, si nezaslouží důstojnost a úctu? Když se ucházejí o naše hlasy, chlubí se navíc schopnostmi vyřešit každý problém, rozptýlit všechny obavy a splnit každé přání?“

V sedmácti kapitolách mapuje Mussoliniho vládu v Itálii, Frankovo uchopení moci ve Španělsku, nacistickou ideologii v Německu, Mosleyho hnutí v Británii, stalinistický třídní boj v Sovětském svazu a střední a východní Evropě, především v rodném Československu, ale současně protikomunistické čistky senátora McCarthyho v Americe v padesátých letech. Píše o občanské válce v bývalé Jugoslávii, o prezidentství Huga Cháveze ve Venezuele i o jeho nástupci Madurovi, o politické dráze tureckého lídra Erdogana, zmiňuje prezidenta Duterteho na Filipínách či egyptského generála Sísího v Egyptě. Sleduje vývoj Viktora Orbána a jeho strany Fidesz a polské strany Právo a spravedlnost Jaroslawa Kaczyńskiego, píše o situaci v Severní Koreji a jejím vůdci Kim Čong-ilovi (dle ní jediném skutečně „plnokrevném“ fašistovi současnosti). Analyzuje dráhu Vladimíra Putina jako „vzor“ pro politiky jiných zemí. „Jaké má Rusko pohnutky?“ ptá se Albrightová ve snaze zachytit důvody ruských mocenských nástrojů, šíření dezinformací a kybernetické války. „Správná odpověď by byla – zpochybnit demokracii, rozdělit Evropu, oslabit transatlantické partnerství a potrestat vlády, jež si troufnou postavit se Moskvě. Nejde přitom o ideologii: jde tu pouze, čistě a jednoduše o moc.“

BOHATÍ NEKRADOU

Své rodné zemi věnuje následující odstavec: „Ani moje rodná Česká republika nezůstala vůči těmto turbulencím imunní. V lednu 2018 voliči těsně znovuzvolili prezidentem pro druhé funkční období Miloše Zemana. Ten o sobě říká, že je „český Donald Trump“, a jako ozvěnou opakuje Orbánova varování před muslimskou invazí, i když Česká republika přijala stěži

tucet uchazečů o azyl z 2600 požadovaných Evropskou unií. Zeman je také otevřeně proruský a proputinovský, což může vysvětlit záplavu lží a urážek namířených na jeho proevropského soupeře, jež se v průběhu předvolební kampaně objevovaly na sociálních sítích. Parlamentní volby konané o tři měsíce dříve s přehledem vyhrálo hnutí ANO (původně založené roku 2011 jako Akce nespokojených občanů). Vůdce hnutí Andrej Babiš je miliardář a jako nováček v politice už svou první kampaň založil na osobních zkušenostech podnikatele a sliboval, že bude bojovat proti korupci, i když je nyní v podobné souvislosti vyšetřován. Mnoho voličů si zjevně myslí, že jelikož bohatí nepotřebují krást, tak nekradou. Uvidíme. Před pár lety jsem se s Babišem setkala při jeho návštěvě Spojených států. Přátelům jsem se tehdy svěřila, že jsem ještě nepotkala Čecha nebo Slováka, který by byl jako on – chladný, odtažitý, nekomunikativní, nepřístupný. Zeman a Babiš jsou spojenci. Přeju své rodné zemi všechno dobré.“

Hlouběji se samozřejmě zabývá nástupem k moci a vládou současného amerického prezidenta a klade si otázku, jak je možné, že američtí voliči si vybrali právě jeho. Všimá si slabosti liberálních stran, jejich roztržitosti či neschopnosti komunikace s lidmi a vysvětlování i nepopulárních kroků. Ale nešetří ani „lidský faktor“, samotné voliče (bohužel hlavně ty mladší, kteří k volbám ani nechozí), jež jsou věčně nespokojení a touží po „veškerých výhodách, jež změny přinášejí, ovšem bez hrazení nákladů“. Dotýká se dopadů imigrační krize na vztah k EU a sílícího nacionalismu.

Návod Madeleine Albrightové na udržení demokracie sice není nijak jednoduchý, ale autorka v sobě nezapře pedagožku, která své zkušenosti dokáže předávat dál a klade jednoduše formulované, ale v současnosti zcela zásadní otázky. Z její knihy může čtenář místy vycítit smutek, ale nikoli rezignaci. (am)

Madeleine Albrightová: *Fašismus. Varování*. Vydalo nakladatelství Argo v Praze roku 2018. Přeložil Tomáš Vrba; 252 stran, doporučená cena 298 Kč.

VÁLKA NÁVRATU

Ukázka ze stejnojmenné knihy Ejnat Wilfová a Adiho Schwartze

Následující text je překlad části úvodu ke stejnojmenné knize, v níž se izraelská politička, spisovatelka a politická myslitelka (absolventka politologie na Univerzitě v Cambridgi) EJNAT WILFOVÁ (1970) zamýšlí nad kořeny izraelsko-palestinského konfliktu. E. Wilfová po studii působila mj. jako poradkyně Šimona Perese, v letech 2010–2013 byla členkou Knesetu, nejprve za Stranu práce, posléze za stranu Acmaut. Téma jejích textů, které tisknou izraelské a přední mezinárodní listy, a publikací jsou sionismus a jeho dezinterpretace, role vzdělání a školství ve společnosti, izraelsko-palestinský konflikt, antisemitismus. Kniha *Válka návratu*, již napsala spolu s historikem a novinářem Adim Schwartzem, je zatím její poslední (připravuje se anglická edice). Více informací o práci E. Wilfové, včetně záznamů přednášek, rozhovorů a nejdůležitějších statí, naleznete na její stránce www.wilf.org.

***

Vyrůstala jsem v izraelské levici. Přesněji řečeno: vyrůstala jsem v Maarachu (Spojenectví – předchůdkyně moderní izraelské Strany práce) v jeruzalémské čtvrti Bejt Hakerem, kde nejenže nikdo nevolil Likud, ale nikdo si ani nedokázal představit, že by pravičáci mohli být normální lidé.

Vyrůstala jsem s vírou, že Arabové za zelenou linií příměří – Palestinci – jsou jako Izraelci a jednoduše nechtějí nic víc a nic míň než to, co chtěli sionisté: právo řídit vlastní životy a být pány svého osudu v části onoho území mezi řekou Jordán a Středozemním mořem. První intifáda mě přesvědčila o tom, že nazrává čas dokončit proces rozdělení. Věřila jsem, že jakmile levicová vláda umožní Palestincům mít vlastní stát na Západním břehu a v Pásmu Gazy, nastane mír.

Devadesátá léta minulého století jsem prožívala euforicky: roku 1992 jsem oslavovala zvolení Jicchaka Rabina premiérem (ačkoli moji rodiče podporovali Perese); léta 1993–1995, kdy probíhala jednání v Oslu, a mírová smlouva s Jordánskem roku 1994 mě jen utvrdily

v přesvědčení, že mír je na dosah ruky a že izraelská ochota uznat právo Palestinců na sebeurčení nás přibližuje míru.

Z celého srdce jsem nesnášela osadníky a věřila jsem, že právě oni a jedině oni se svými osadami rozestými po celém Západním břehu nám brání v míru, který mi byl dříve slíben. Z našeho domova v Jeruzalémě jsem slyšela, jak osadníci bouřlivě protestují proti dohodám z Osla a proti „zrádci“ Rabinovi. Když Rabina zavraždil člověk, který věřil v osadnickou věc, moje přesvědčení, že osadníci jsou těmi skutečnými nepřáteli míru, ještě vzrostlo.

Několik let poté, roku 1999, byl premiérem zvolen Ehud Barak. Byl roz-

Západní břeh, Nabi Musa 2009. Foto na této dvoustraně Karel Cudlín.

hodnutý dosáhnout trvalé dohody s Palestinci, a to mě naplnilo nadějí, že rozpory skončí. Jásala jsem nad Barakovým projevem proneseným na Rabinově náměstí, v němž hovořil o „úsvitu nového dne“. Mé odhodlání neoslabil ani neúspěch dohod v Camp Davidu roku 2000 a pozorně jsem sledovala, jak se Barak na poslední chvíli a přes sílící palestinské násilí snaží pokračovat v jednáních v Tabě.

Ale fakt, že Palestinci nevyužili tuto konkrétní příležitost, aby založili vlastní stát na Západním břehu a v Gaze, a nedokázali se přinutit říci ano, ve mně zasel sémě pochybností. Národ, který chce vlastní stát, by přece měl souhlasit, říci ano. Jednoduše a prostě. Domnívala jsem se, že Palestinci jsou jako Izraelci – jako sionisté – a své ano vytknou.

ANI SION, ANI JUDEA

Připomeňme si, že Plán rozdělení, jež přijala Organizace spojených národů v roce 1947 a na který muselo sionistické vedení odpovědět, oznámil sionistům, že nedostanou Sion, a Židům (Judejcům), že nedostanou Judeu. Dokonce jim oznámil, že OSN upouští od svého závazku, zakotveném v mandátu Společnosti národů, že jim zaručí celé území mezi řekou a mořem. Namísto toho přisoudila OSN židovskému státu jen polovinu tohoto území, přičemž jeho většinu tvořila Negevská poušť.

Co odpověděli sionisté? „Ano!“ Jasně a hlasitě ano. Protože v klíčovém okamžiku chtěli hlavně vlastní stát. Bez Sionu, bez Judeje, jen na polovině území a ještě pouštním – ale konečně stát, svrchovanost, vlastní vládu a svobodu. Jestliže Palestinci, když k tomu měli příležitost – nejen v roce 1947, ale také v roce 2000 –, neřekli svému státu ano, co to vypo- vídalo o tom, co vlastně chtěli?

Masakry, které v následujících měsících páchali sebevražední útočníci v autobusech, kavárnách a na ulicích – jimž se nesprávně říká druhá intifáda –, tuto otázku přivedly až na úroveň zoufalství: „Co k čertu vlastně chtějí?“

Útočníci vraždili v Netanji, Haifě, Beerševě a Tel Avivu –, ve městech, která se nacházejí ve vnitřním Izraeli, v rámci zelené linie. Vyrůstala jsem s domněnkou, že zelená linie je hranicí mezi územím, které legitimně patří Izraeli, a územím, které mu nepatří. Vyrůstala jsem s vědomím, že odměnou za zásluhu, spočívající v tom, že sionistické vedení přijalo plán rozdělení, a trestem za to, že ho Arabové odmítli, bylo, že po ukončení války [o nezávistlost roku 1948] se vytvořily nové linie příměří. Díky nim byl Izrael jednak větší, než původní plán rozdělení navrhoval, a jednak legitimní.

CO CHTĚJÍ?

Izrael uvnitř zelené linie byl nejryzejším vyjádřením sekulárního sionismu a ochoty dát přednost svrchovanosti v části území před vazalstvím v celé zemi. Takže skutečnost, že sebevražední útočníci vraždili uvnitř Státu Izrael, v oblastech, o kterých nemělo být sporu, mě ještě víc znejistily v úvahách o tom, o co Palestinci usilují.

Říkala jsem si, že pokud chtějí vlastní stát na Západním břehu a v Pásmu Gazy, podporují je; ale pokud to krveprolití uvnitř zelené linie zamýšleli jako vzkaz, že víc než vlastní stát v části země je pro ně důležitější neochota přijmout fakt, že židovský národ by měl svůj stát v druhé části této země – jestliže tedy palestinský vzkaz zněl buďto my, nebo oni –, pak volím nás. A tato volba ve mně nevbuzuje žádné morální pochybnosti.

Někdy tou dobou s tím, jak sílila má nejistota ohledně předpokladů, jež jsme měli o hlavních příčinách izraelsko-palestinského konfliktu – že to byl územní spor, který by se vyřešil rozdělením země na dva státy, že Palestinci chtějí jen vlastní stát na části území a že překážkou v míru byli osady a osadníci –, jsem dostala pozvání, abych se účastnila série setkání mezi umírněnými Izraelci a umírněnými Palestinci. Do politiky jsem již vstoupila dříve – spolupracovala jsem s Josim Beilinem, architektem dohod z Osla, poté v diplomacii se Šimonem Peresem a později jsem kandidovala v primárních Strany práce – a byla jsem považována za „umírněnou Izraelku“, do které se „vyplatí investovat“.

Jako mnoho takových schůzek i tuto organizovali lidé ze Západu, kteří věřili, že setkání Izraelců s Palestinci (ovšemže těch umírněných s umírněnými) by mohlo prospět míru. Ale velice brzy bylo zřejmé, že „umírnění“ Palestinci chápali konflikt jinak než já. Během několika setkání mi začalo svítat, že pro Palestince umírněnost znamená v nejlepším případě smířené uznání reality. Někteří z mých partnerů v dialogu se s realitou dokonce nesmířili. Palestinští účastníci mi řekli: „Chápeme

to, jste tady. Ukradli jste nám zem, ale už jste tady.“ Jedna žena mi dokonce oznámila, že protože jsem se tu narodila, nebyla bych vyhnána („Vřelé díky“, pomyslela jsem si).

Ale když jsme se usadili k večeři a klábosili u sklenky vína, vytratilo se i toto minimální uznání skutečnosti. Dozvěděla jsem se, že židovský národ

Pěší zóna po bombovém útoku, Jeruzalém 1999.

není „žádný skutečný národ“, jen náboženství a že náboženství nemají nárok na státnost nebo sebeurčení. Dozvěděla jsem se také, že spojení mezi židovským národem a zemí izraelskou je báchorka, jejímž jediným účelem je ukrást Arabům půdu.

Jako oddanou ateistku mě prohlášení, že judaismus je pouhé náboženství, rozčílilo – jedná se o tvrzení, které je nejen lživé, ale také vylučuje

mě a spoustu dalších Židů z židovského lidu. Kromě toho bylo poměrně extrémní prohlásit, že tisíce let historie, písemností, rituálů, kultury a náboženství jsou výmyslem, který až na konci 19. století napadl malou skupinku Židů, aby mohli ukrást zemi, s níž neměli nic společného. Člověk nemusí být Žid nebo věřit v Boha, aby poznal, že jedno z nejsilnějších pout ve světových dějinách a kultuře mezi národem a zemí je mezi lidem Izraele a zemí izraelskou.

UZNÁNÍ SÍLY, NIKOLI PRÁVA

Když setkání skončila, vrátila jsem se domů a hlavou mi běžely znepokojivé myšlenky: jestliže takhle uvažují umírnění Palestinci, pak spor je mnohem hlubší, než jsem myslela, a premisy, na nichž jsem vyrůstala, že se jedná o územní spor, jenž se vyřeší územním rozdělením, byly chybné.

Řekla jsem si, že má vlastní umírněnost znamená, že uznávám právo Palestinců na sebeurčení a svrchovanost v jejich zemi; jenže Palestinci nejenže neuznávají stejné právo židovského národa na sebeurčení ve své vlasti, ale dokonce ani to, že to jejich domovina je.

Jinými slovy: Palestinci uznávají naši sílu, ale nikoli naše právo. Co se týče Palestinců, s nimiž jsem se setkala, Stát Izrael pro ně existuje díky právu, které spočívá v izraelské síle, ale rozhodně ne díky síle, která spočívá v židovském právu na tuto zemi. To znamená, že ve chvíli, kdy by Izrael ztratil svou sílu, židovský národ by ztratil jakýkoli nárok na svá práva.

Toto poznání mě donutilo hledat palestinské partnery, kteří by byli ochotni nastínit představu míru založeného na uznání stejně rovných práv židovského a arabského národa na sebeurčení v jejich domovině. Po intenzivní snaze jsem našla jednoho vlivného Palestince ochotného jasně prohlásit, že židovský národ není v této zemi cizincem a má stejná práva na svrchovanost.

Osvětlilo mi to, jak těžké je pro Palestince, aby veřejně oponovali maximalistické vizi svobodné arabské Palestiny rozkládající se „od řeky k moři“, a jak hluboce tato představa v palestinském vědomí zakořenila. Pochopila jsem, že pokud mám zůstat oddaná vizi míru uznávajícímu práva obou národů – palestinských Arabů a Židů –, pak musím bojovat stejně zodpovědně s představou „Velké Palestiny“ jako s vizi „Velkého Izraele“.

Jestliže jsou osady (hlavně ty, které nepřiléhají k zelené linii) nejryzejším vyjádřením vize „Velkého Izraele“, pak nejjasnějším vyjádřením vize „Velké Palestiny“ je arabské neústupné vyžadování práva návratu. Čím více jsem se tímto tématem zabývala, tím víc jsem chápala jeho absurditu: zatímco mezinárodní společenství opakovaně vyžaduje, aby Židé neměli žádné nároky východně od zelené linie, soustavně podporuje arabské požadavky na západní část od této hranice. Děje se to prostřednictvím podpůrné organizace OSN, kterou financují západní peníze – Úřadu OSN pro palestinské uprchlíky na Blízkém východě (UNRWA).

Když jsem byla zvolena do Knesetu, usilovně jsem se pustila do toho, aby se činnost UNRWA dostala na pořad jednání. Aby se poukázalo na to, jak absurdní je v tomto případě mezinárodní a konkrétně západní podpora této organizace (a z toho plynoucí palestinské požadavky na právo návratu). Zajímalo mě, jak ti, kdo chtějí podporovat mír, a proto tolik zdůrazňují Židům, že nemohou získat celé území, nedělají absolutně nic proti tomu, když celé území požadují Arabové.

(Připravila am)

SPOMIENKY VO VZDUCHOPRÁZDNE

Slovenský Žid z oravského Tvrdošína Marek Frauwirth

Deň boja za slobodu a demokraciu a súčasne Medzinárodný deň študentstva má svoj pôvod v známych, tragických udalostiach z roku 1939, keď nacisti so šokujúcou brutalitou potlačili spontánne demonštrácie obyvateľov Prahy a študentov pripomínajúcich si 28. október. Vyvrcholením následnej vlny perzekúcií českého obyvateľstva bola poprava deviatich mladých ľudí, niekedy nie celkom presne označovaných, ako „českých študentov“.

Pomerne málo známou skutočnosťou je, že jeden z popravených bol slovenský Žid, z oravského Tvrdošína pochádzajúci Ing. Marek Frauwirth (1911–1939).

Rekonštrukcii jeho života, pomerov, v ktorých žil, ako aj okolnosťami, ktoré mladého človeka priviedli vo veku nedožitých 28 rokov pred hlavne popravej čaty, sa desiatky rokov venuje slovenský publicista a historik prof. Jozef Leikert. Zmienky o Marekovi hľadal v mnohých českých,

slovenských aj zahraničných archívoch a pri pátraní po jeho živote oslovil stovky dobových svedkov. Výsledkom jeho práce sú knihy *Rozčesnutý čas Marka Frauwirtha* (vyd. AOSS, Bratislava 2017) a dávnejšie napísaný *Čierny piatok 17. novembra* (vyd. Veda, Bratislava 2000).

CHLAPEC Z TVRDOŠÍNA

Marek sa narodil roku 1911 v Zakopanom (dnes Poľsko), kde bol jeho otec pridelený ako učiteľ. Začiatkom prvej svetovej vojny sa rodina presťahovala do Tvrdošína. Boli chudobní, tak ako väčšina tunajších ľudí, bývali v prenájmoch. V meste žilo (podľa súpisu z roku 1942) takmer 90 Židov. Dodnes tu stojí budova pôvodnej synagógy, za mestom leží židovský cintorín. Po vzniku Československa zlúčili v Tvrdošíne všetky školy vrátane židovskej do jednej, navštevoval ju aj Marek. Dobré sa učil, a tak neskôr študoval na obchodnej akadémii v Banskej Bystrici, odtiaľ šiel študovať na Vysokú školu obchodnú do Prahy.

Leikertové zdroje uvádzajú, že Marek bol útlejšej postavy, mal peknú tvár s milým úsmevom. Vždy mal okolo seba veľa kamarátov, bol vtipný, zábavný, spoločenský. Rád a dobre hral na gitaru, pekne spieval, výborne mu išli trampské pesničky. „Toľko piesní ako Marek nikto z nás nepoznal,“ uvádza jeden zo svedkov. „Vždy mal poruke nejakú knižku, miloval Jesenina a francúzskych „prekliatych básnikov, divadlo a výtvarné umenie“. Dokázal vášnivo hovoriť o poézii, umení aj politike. Bol ľavicovo orientovaný, avšak nebol a odmietal byť komunistom. Sympatizoval s republikánmi bojujúcimi v Španielsku proti frankistom.

FALOŠNÉ PASY

Po získaní titulu inžinier chcel v osudnom roku 1939 pokračovať v štúdiu a spraviť si doktorát. V jesenných mesiacoch začal pracovať ako brigádnik na novovzniknutom slovenskom konzuláte v Prahe.

Slovenský konzulát vydával slovenské pasy pre množstvo robotníkov, ktorí mali domovské právo na Slovensku, ale pracovali na českom území, v zmysle okupačnej legislatívy boli cudzincami a potrebovali pasy. Marek, spolu so svojím priateľom a spolubývajúcim Viliamom Černianskym (zamestnancom konzulátu) vydávali pasy aj tým, ktorí na ne nemali nárok, ale boli ohrození nacistickou perzekúciou. Tých ilegálne vydaných pasov nebolo málo, Leikert uvádza, že Černianský s Frauwirthom stihli vydať 2216 falošných pasov.

Jedným z tých, ktorým takýto pas zachránil život, bol Eduard Goldstücker, ktorý Mareka Frauwirtha aj osobne poznal. Obaja pochádzali z Oravy, boli Židia, študovali v Prahe, Frauwirth bol od Goldstückera len o dva roky starší. V Tvrdošíne dokonca bývali istý čas v tom istom dome.

Ďalším zo známych užívateľov „Frauwirthovho pasu“ bol Pavel Tigrid, ktorý sa dostal do kontaktu s Frauwirthom na základe odporúčania Goldstückera. Tig-

rid pri rozhovore v roku 1993 potvrdil, že to bol Frauwirth, ktorý mu vybavil „pripustku z protektorátu“.

TRAGICKÝ KONIEC

Vydávanie falošných pasov gestapo odhalilo a to mohlo byť pre nacistov pohŕdkou pre zaradenie Mareka do zoznamu popravených. Kľúč, na základe ktorého vybrali deväť obetí, nie je historikom ani dnes jasný. Medzi popravenými totiž neboli ilegálni odbojármi, naopak, viacerí podporovali česko-nemecké zblíženie, protektorátnu politiku a nacionalizmus. Ani jeden z popravených študentských funkcionárov nebol zapojený do demonštrácií. Prakticky jediný ľavicovo orientovaný medzi popravenými bol Marek.

Mareka s Viliamom Černianským prepadlo gestapo na ich spoločnom priváte v Dome u Kočků, ale odvedli len Mareka. Iných študentov z cudziny nacisti pustili, jeho nie. Černianskeho chránila konzulárna legitimácia, tiež sa stal obeťou nacistickej perzekúcie, ale prežil.

Osud ostatných členov Marekovej rodiny je tragický a zároveň typický pre Židov na Slovensku. Jeho matku Chavu s otcom Henrikom zavraždili v Osvienčime. Jedného brata aj s manželkou zastrelili v Púchove, ďalší neprežil Majdánek. Sestru Bertu s manželom aj dvoma deťmi zabil pri potlačení SNP blízko Vrátnej doliny. Z osemčlennej rodiny prežili len bratia Maximilián a Jozef, poslednému zavraždili aj manželku.

Spomienky na Mareka Frauwirtha sa nachádzajú v akomsi vzduchoprázdne, málo sa o ňom vie. V Tvrdošíne mu za komunizmu odhalili pamätnú tabuľu na miestnej škole. Po nežnej revolúcii školu premenovali na Cirkevnú školu Štefana Šmálika a tabuľu odstránili. Zdôvodnili to tým, že Marek Frauwirth „bol komunist“, avšak na toto tvrdenie sa nikdy nenašiel žiaden dôkaz, nie je jasné ani to, kto a prečo to tvrdil.

V novembri 2018 sa Leikertovi podarilo osadiť novú tabuľu späť na pôvodné miesto. Ako však uvádza, „na slávnostné odhalenie v predvečer novembrových udalostí neprišiel nikto z pozvaných. Neprišiel primátor Tvrdošína ani jeho zástupkyňa, čas si nenašla predsedníčka žilinského samosprávneho kraja ani žiadny zo štyroch podpredsedov.“

(Podľa knihy Jozefa Leikerta *Rozčesnutý čas Marka Frauwirtha*, vyd. AOSS, Bratislava 2017, spracoval Jaro Franek.)

IZRAEL: Zájem o Židy v Evropě

Člověk chce napsat o aktuálním dění v Izraeli. A řekne si, že tématem mohou být předčasné volby na jaře 2019. Ale než se rozhoupe, zjistí, že předčasné volby nebudou, neboť důvod k nim vyřel ministr obrany Avigdor Liberman odchodem z vlády. Anebo skutečně budou? Těžko říci, ještě obtížněji prorokovat a vůbec nejhorší je být špatným prorokem.

Při těchto rychlých změnách – například při zprávě z počátku prosince, že policie už má na premiéra Netanjahua dost důkazů a doporučila obvinit jeho i manželku Sáru z korupce v kauze telekomunikační firmy Bezek – nelze dělat definitivní závěry. Můžeme ale ocitovat z deset let starého článku Thomase Friedmana v *The New York Times*: „Izrael při pohledu zvenčí vypadá zmítaný nepokoji, hlavně kvůli vyšetřování celé tamější politické elity. Jenže Izrael je slabý stát se silnou občanskou společností.“ Doufáme, že to stále platí.

JAK ZMĚŘIT TLAK

Anebo můžeme najít nějaké trendové téma v Izraeli. Patří k nim zájem o evropské Židy. Je dán tím, že evropští

Židé představují jeden ze zdrojů přistěhovalectví. Pak tím, že žijí v oblasti, kde má rodinné kořeny, emoční vazby, ba i traumata většina Izraelců. Ale čím dál více i tím, že zvláště v poslední době se Židé v Evropě cítí ohroženi.

Již dlouho se ví, že situace v Evropě, kde posilují muslimské komunity, vytváří na evropské Židy tlak. Někdy jen na změnu chování – přestávají nosit veřejně kipy a děti dávají místo do veřejné pro jistotu do židovské školy, kde jsou lépe ochráněné. Ale někdy roste tlak natolik, že zvažují odchod z kontinentu, ať už do Izraele či do USA. Kolik je takových mezi evropskými Židy? Nenařadí ty počty Izrael? Nebagatelizují je naopak evropské země, aby nevypadaly, že nemají bezpečnost plně v rukou?

Aby se v tom udělalo jasněji, Americký židovský spojený distribuční výbor (existuje již od roku 1914 a je znám spíše pod označením Joint či zkratkou JDC)

vypracoval loni analýzu. Přesněji řečeno ji zpracovalo jeho Mezinárodní centrum pro komunitní rozvoj (JDC-ICCD) a spíše než analýza jsou to anketně zachycené postoje elit evropských Židů. Dvacátého listopadu je v obsáhlém textu Jeremyho Sharona publikoval web *The Jerusalem Post*. To téma stojí za pozastavení i jistý rozbor.

Cílem průzkumu nebylo zjistit počty potenciálních přistěhovalců do Izraele. Bylo jím zjistit pocit bezpečí Židů v Evropě, doložit, jak se ten pocit vyvíjí v čase (stejně průzkumy byly vypracovány v letech 2008, 2011 a 2015) i jak se vyvíjí regionálně. Z publikovaných

Židovská škola v Paříži ve čtvrti Marais. Foto archiv.

čísel nelze stanovit hodnoty za jednotlivé evropské země, ale lze poměřovat pocity bezpečí na západě a východě Evropy. Článek bohužel nezmínil, jak jsou regiony definovány, zda na „východ“ řadí jen východní část Evropské unie, nebo i Rusko a Ukrajinu.

POP RVÉ BEZPEČNĚJI NA VÝCHODĚ

Studie se opírá o názory, které vyjádřilo 893 respondentů z 29 zemí, a její statistická chyba je pod 5 %. Respondenty byli zástupci židovských elit Evropy – lídři židovských organizací, rabíni, ředitelé židovských škol i pedagogové, aktivisté, intelektuálové, akademici, sponzoři komunitního života i lidé z židovských médií. A teď už se podívejme na konkrétní čísla a též na jejich interpretaci.

Trest' studie vyjádřil článek Jeremyho Sharona titulem: „Evropští židovští lídři nehodlají emigrovat navzdory sílícímu

antisemitismu.“ Ten titulek měl asi uklidnit situaci, sdělit pocit, že v realitě není tak zle, jak by se zdálo ze spekulací. Ale na mnohé může sám působit znepokojivě. Dokázali by si ho představit před padesáti či pětadvaceti lety? Dokázali by si představit, že v Evropě vznikne situace, kterou by takový titulek odrážel?

Další závěr nabízí podtitulek článku na webu *The Jerusalem Post*: „Obavy Židů o bezpečí jsou vyšší na západě než na východě Evropy. Je to historický obrat.“ To též překvapí, neboť vyvrací klíšé, že východ Evropy se svou brutální minulostí i xenofobní současností je pro Židy rizikovější než bezpečné útočiště na západě.

Čísla pro celou Evropu pak vypovídají toto. Velmi bezpečně se cítí 20 % židovských elit, bezpečně 63 %, spíše nejistě

13 % a zcela nejistě jen 4 % z těch, kteří odpovídali na anketu. Svědčí to o poklesu pocitu bezpečí. Těch, kteří „se ve svém městě cítili jako Židé zcela bezpečně“, bylo v Evropě před deseti lety 30 %, v roce 2011 pak 26 %, v roce 2015 jen 22 % a loni pouze 20 %.

Pokud se sloučí první dvě kategorie (velmi bezpečně + bezpečně), v bezpečí se cítí 83 % evropských židovských elit. To je pokles oproti

92 % v roce 2008. Ale i „obecně bezpečná“ kategorie se dále dělí. Na západě Evropy se do ní řadí 76 % respondentů, kdežto na východě Evropy 96 %. A právě o tento rozdíl se opřel citovaný podtitulek Sharonova článku se slovy „historický obrat“.

Čísel ilustrujících obrat je více. Antisemitismus označuje za vážnou hrozbu 63 % Židů na západě Evropy, ale jen 38 % na východě. Terorismus a protizidovské násilí 47 % na západě, ale jen 22 % na východě. „Před sto lety platila západní Evropa za bezpečné útočiště,“ řekl k tomu ředitel projektu Marcelo Dimenstein, „teď je to naopak.“ Jak lze očekávat, příčiny vidí v demografických posunech v západní Evropě a ve vzestupu radikálního islámu.

Ale přes to vše se zatím vlna exilu nechystá. Jen 19 % židovských lídrů o odchodu z Evropy uvažuje a pouze 3 % na něj už aktivně připravuje.

ZBYNĚK PETRÁČEK

SOUOSTROVÍ GULÁŠ ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Většina médií informovala, že od neděle 2. prosince do pondělí 10. prosince slavili Židé svátek Chanuka. ■ „Co je v Čechách úžasné, to je živá tradice suverénní, nezávislé kultury. Esejistika, beletrie, film, hudba, výtvarné umění, malířství, divadlo. V tom je vaše síla. Pro mě bylo charakteristické, co se dělo kolem Charty 77, kolik tam bylo umělců, spisovatelů, Havel, Kohout. Od začátku jsem ale vnímal i druhou tvář, rub toho lince, a sice popírání havlovské tradice. Viděl jsem to i na nejvyšší úrovni, u Klause, u Zemana. Nerozuměl jsem tomu, a teď je to vidět v české politice. Ta mi stále více připomíná, až se to bojím říci, období normalizace. Tedy normalizace bez sovětských vojsk. Odstraňuje se u vás vše, co bylo v politice a v duševním životě nejlepší, nejzajímavější, co přinášelo hodnoty do světové kultury. Ke slovu a do politiky se dostává čecháčkovství, průměr, šed', druhořadost. Nejsou to Čechy Masarykovy nebo Čapkovy (a jeho *Místa pro Jonathana!*) ani Havlovy nebo Škvoreckého a jeho *Zbabělci*. Je to taková mentalita, jaké se kdysi, když se mluvilo o Maďarsku, říkalo „souostroví Guláš“, gulášový komunismus. Zdá se mi, že u vás je dnes taková demokracie svíčkové s knedlíky (a to mám jinak tohle jídlo rád),“ řekl mimo jiné v rozhovoru pro Deník.cz šéfredaktor nejčtenějších polských novin *Gazeta Wyborcza* a jedna z nejznámějších postav polské protikomunistické opozice Adam Michnik. (3. 12.) ■ „Přesně v deset hodin přijíždí za určitých bezpečnostních opatření na oficiální návštěvu Písku Jeho Excellence mimořádný a zplnomocněný velvyslanec Státu Izrael Daniel Meron. Trubačí lesnické školy troubí fanfáru ‚Vítáme vás‘ a ambasador se zdraví s vrchním zemským rabínem Karolem Sidonem a předsedou Židovské obce Praha PhDr. Janem Munkem, kteří před chvílí také dorazili. Všichni tři sem přijeli, aby osobně vyjádřili poděkování studentům lesnické školy v Písku za jejich pomoc s úpravami prostoru kolem židovské synagogy v Soukenické ulici a společně začali psát další kapitolu vzájemné spolupráce. Ale po pořádku. Program vzácných hostů začíná procházkou po Kamenném mostě, pana velvyslance zaujaly i sochy z písku na náplavce, hlavně zpodobnění T. G.

Masaryka. To je pochopitelné, protože náš první prezident podpořil ideu samostatného židovského státu, který si letos připomíná 70. výročí svého vzniku. Následovalo přijetí paní starostkou na radnici, jemuž byli přítomni i zástupci studentů z třídy 2.A, která s úpravami synagogy pomáhala nejvíc. Ač nejvyšší představitel Izraele v České republice, pan Meron je taky člověk z masa a kostí. Protokol šel na chvíli úplně stranou a já

si v duchu blahověřil za ten nápad, který určitě přinesl panu velvyslanci ‚body‘ u mých studentů a tak nějak ty oficiality ‚zlidštil‘. Předsedovi třídy Michalovi, zapálenému sokolníkovi, jsem totiž doporučil, aby na setkání vzal svého dravce. Velvyslanec za rok absolvuje bezpočet podobných akcí, ale zřejmě poprvé od svého nástupu do funkce v březnu 2017 měl příležitost se vyfotit s živým dravcem – konkrétně s půlročním kánětem rudoocasým – a asi se nemýlím, že nejvíc fotek z Písku má právě s ptačí slečnou Čilky.“ (*Písecký deník.cz*, 4. 12.) ■ Před osmdesáti lety, jen pár dní před koncem osudového roku 1938, zemřel Karel Čapek. K chronicky podlomenému zdraví devětačtyřicetiletého spisovatele se přidal zápal plic. Bylo krátce po Mnichovu, chřadnoucí Čapek psal: „Zdá se mi, že už tu nemám co dělat. Byl bych směšnou figurou, můj svět umřel, věřil jsem totiž v jakési závazky, v takzvanou čest, ve smlouvy a v podobné věci. Myslím, že bych se v téhle tlačenici nevyznal.“ Z poštovní schránky v pražské vinohradské vile lovil nenávislné dopisy: „Bídáku Karle Čapku, vrtichvoste, hrad-

ni kadidelníku, co tomu teď říkáš, ty zlo-syne, ty netvore hradní?! Teď z toho dostaneš bílou nemoc, kterou jsi beztak toho Hitlera jen podráždil a možná k plánu na nás dal tak popud! To jste to tedy s tím žvanilem-židem-osvoboditelem-hrobařem-republiky vyhráli, vy sebranko levičácká!“ Československá demokracie umírala, světově proslulý autor byl uštván ve vlastní zemi: „Seber se s tou tebou zbolševizovanou ženou a ujedte raději dřív z vily z našich peněz vystavěné! Letě si za svým chleboďarcem a za Honzou! Zanechali nám pěkný smrad, horší než štěnice! Čapku, vrtichvoste, Stránský, Peroutko, Nejedlý, Kozáku, Stivíně, hradní nádeníci, už nebudete se v sále na Hradě nafukovat, vy smradi sproští, vy zloději bolševičtí, snobové! Poručení paní Bolševikové Olze, rozené Scheinpflugové.“ Množství anonymů prý bylo takové, že je před Čapkem museli jeho blízcí tajit. (*Týdeník Rozhlas*, 10. 12.) ■ Ryšaví lidé to v minulosti mnohdy neměli jednoduché. S jejich barvou vlasů se totiž pojila celá řada před-sudků. Věřilo se například, že zrzci mají „ostré jazyky“ a „ohnivé povahy“. Ve středověku byly ryšavé vlasy považovány za znamení zvířecí sexuální touhy a morální degenerace. Někdy byly rudé vlasy vnímány také jako znamení čarodějnic, vlkodlaků nebo upírů. Během španělské inkvizice byli ryšaví lidé vystaveni podobnému útlaku jako Židé. Ve středověké Itálii a Španělsku byla totiž tato barva vlasů spjatá s „kacířskou povahou Židů“ a jejich odmítnutím Ježíše; z toho důvodu byl Jidáš v dobových uměleckých dílech často ztvárňován jako zrzek. Řada slavných spisovatelů od Shakespeara až po Dickense pak přisuzovala židovským postavám právě ryšavé vlasy. (*Česká televize.cz*, 12. 12.) ■ Budova bývalé židovské školy stojí ve Slavkově u Brna už několik staletí. Dřív se v ní konala rituální lázeň mikve, dnes slouží jako zázemí muzea židovské kultury. Právě historii židovského ghetta a jeho komunity plánuje v příštím roce slavkovský zámek víc přiblížit turistům. „Ani jsem nevěděl, že má Slavkov tak zajímavé místo. Je známý především zámek a bitvou. To už ale pro mě taková vzácnost není, obojí jsem viděl několikrát. Naopak prohlídka židovských památek s průvodcem by mě do města opět nalákala,“ ocenil snahu města jeden z turistů. (*Vyškovský deník*, 13. 12.)

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

Před **160 lety, 31. ledna 1859**, se v Dolních Kounicích na Moravě narodil **GOTTHARD DEUTSCH**, pedagog a historik, který se soustředil na židovské dějiny (zemřel 14. 10. 1921 v Cincinnati/USA). Narodil se v německo-židovské moravské rodině. Když mu bylo sedmnáct, rozhodl se studovat Židovský teologický seminář ve Vratislavi, kde také navštěvoval přednášky na tamní univerzitě. Studia dokončil ve Vídni a získal doktorát z historie. Během studií ho ovlivnil zejména židovský historik Heinrich Graetz. V habsburské metropoli také navštěvoval kurzy Talmudu vedené Isaacem Hirschem Weissem. V letech 1881–1887 působil Deutsch jako učitel náboženství na několika německých středních školách v Brně a poté byl rok rabínem v Mostě.

Zásadní zlom v jeho životě přišel v roce 1891, kdy na pozvání rabína a učence Issaca Mayera Wise, rodáka z českých zemí, odcestoval do USA a začal vyučovat židovskou historii a filosofii na Hebrew Union College v Cincinnati. Po jedenácti letech se zde stal děkanem jedné z fakult a roku 1903 stanul v čele celé školy. Hostoval též na jiných univerzitách, např. v Chicagu (1912). Deutsch byl též členem řady vzdělávacích spolků a měl bohatou publikační činnost, mj. patřil k tvůrcům dvanáctisvazkové *Židovské encyklopedie*, publikované poprvé v letech 1901–1906.

Dne **15. ledna 1959**, tedy před **60 lety**, zemřel v Praze jeden ze zakladatelů oboru endokrinologie **ALFRED KOHN**. Narodil se 22. února 1867 v obci Libyně na Lounsku do nemajetné židovské německy mluvící rodiny. Když bylo Alfredovi dvanáct, poslali ho k babičce do Prahy, kde nastoupil na prestižní staroměstské německé gymnázium. Na živobytí si vydělával tím, že doučoval mladší žáky.

Po gymnáziu se Kohn zapsal na lékařskou fakultu německé Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. Už za dva roky byl demonstrátorem na histologickém ústavu a brzy byl jmenován asistentem.

V letech 1911 až 1937 vedl Histologický ústav lékařské fakulty Německé univerzity v Praze a do dějin lékařství zapsal především objasněním významu a původu příštítých tělísek a řadou dalších objevů. Napsal na padesát vědeckých prací, řada z nich patřila ještě nedávno k běžně citovaným. Mezi roky 1930 až 1932 byl Kohn coby jeden ze zakladatelů endokrinologie třikrát nominován na Nobelovu cenu za medicínu.

Od nástupu nacismu byl ohrožen a roku 1943 byl deportován do Terezína. Jak později vzpomínal, přežil díky tomu, že mezi německými lékaři v ghettu našel řadu bývalých žáků. Ti mu pomohli i po válce, kdy mu nebyla vyplácena státní penze. Přežil díky potravinovým balíčkům, které mu z Anglie posílali – opět – jeho bývalí žáci. Nakonec socialistické Československo vzalo vědce světového věhlasu „na milost“, obdržel dokonce Řád práce.

Před **15 lety, 1. ledna 2004**, zemřel v německém Wuppertalu politik, publicista a vydavatel

Jiří Loewy. Foto archiv.

JÍŘÍ LOEWY (13. 7. 1930 v Rumburku). Pocházel z česko-německo-židovské rodiny, jako poloviční Žid byl za okupace poslán na práci pomocného dělníka na velkostatků u Prahy, nacisté mu zabili otce a příbuzné z jeho strany. V letech 1947–1948 působil jako krajský tajemník sociálnědemokratické mládeže a redaktor deníku *Stráž severu* v Liberci. Nesouhlasil se sloučením sociální demokracie s KSČ. V roce 1949 byl odsouzen za „pobuřování“ k šesti letům odnětí svobody, na jaře 1953 byl jako těžce nemocný propuštěn na amnestii. Roku 1969 emigroval do Rakouska.

Od roku 1975 členem představenstva a od roku 1989 také ústředním tajemníkem exilové ČSSD. V letech 1978–1989 vydával exilový čtvrtletník *Právo lidu*, který se pod jeho vedením stal významným listem. Od roku 1990 žil střídavě ve Wuppertalu a v Praze. Publikoval komentáře a fejetony v *Lidových novinách*, prezident Václav Havel mu udělil medaili Za zásluhy o Českou republiku. Jeho osud zachycuje kniha *Úseky polojasna: vzpomínky Jiřího Loewyho*. (ra, am)

TEREZÍNSKÝ BRUNDIBÁR 90 let od narození H. J. Treichlingera

Chlapec jménem **HANUŠ JOSEF TREICHLINGER**, kterému všichni blízcí neřekli jinak než Honzík, se narodil 2. ledna 1929 v Plzni v domě na Palackého třídě č. p. 13. Protože oba rodiče, tatínek Arnošt a maminka Ida, roz. Weissová, měli své rodové kořeny v nedaleké vsi Štěnovice, prožíval Honzík své dětství i v této vsi, kde žil jeho strýc Leopold Treichlinger s rodinou. Nebylo prázdnin, svátků a často i obyčejných všedních dnů, aby je Honzík netravněl se svými sestřenicemi Evou a Haničkou Treichlingerovými a bratřenci Rudlou a Jirkou Blochovými ve Štěnovicích. Bohužel krásné rané dětství skončilo velmi brzo. Když bylo Honzíkovi šest let, zemřela mu maminka Ida a za rok nato i otec Arnošt. Chlapeček se stal poručíkem další strýc, Karel Treichlinger, ale protože žil sám, vyrůstal Honzík v rodině tatínkovy sestry Idy Blochové a jejího manžela Benna Blocha. Kluci Blochovi, Rudolf (1922) a Jiří (1926), ho brali jako nejmladšího bratra. Život šel dál. Honzík od roku 1935 navštěvoval Cvičnou školu při mužském učitelském ústavu v nedaleké Tylově ulici, celá rodina se stále vydávala na dlouhé návštěvy ke strýci Leopoldovi do Štěnovic a strýc Benno Bloch dál vedl svůj obchod se sedlářskými a čalounickými potřebami v Sedláčkově ulici. Zkrátka všichni žili obyčejnými každodenními radostmi a starostmi. Až do mnichovské dohody, německé okupace, norimberských zákonů, perzekuce Židů a deportaci.

Dne 22. ledna 1942 byli rodina Blochova i Hanuš Josef Treichlinger posláni transportem „S“ z Plzně do Terezína. V ghettu se stala z Honzíkova hvězda terezínských *Brundibárů*: byl jediným terezínským Brundibárem, jeho postava neměla alternaci. Poslední představení se konalo na podzim roku 1944. Tehdy musel nastoupit do transportu do vyhlazovacího tábora v Osvětimi i Hanuš; týmž transportem Er 16. října 1944 odešla i rodina Blochova, teta Ida a strýc Benno a jejich synové Rudolf a Jiří. Jediným, kdo z nich holocaust přežil, byl Jiří Bloch. Na svého mladšího „bratra“ nikdy nezapomněl. V roce 2010 přijel z Izraele, aby byl přítomen odhalení pamětní desky Hanuši Josefu Treichlingerovi v Plzni na Palackého náměstí č. p. 13. Chlapec Honzík by se letem 2. ledna dožil devadesáti let.

Alena Vlčková

Reiner Stach**KAFKA 3 – ROKY POZNÁNÍ**

■ Třetí, závěrečný svazek monumentální Kafkovy biografie *Roky poznání* zachycuje poslední necelé desetiletí Kafkova života, od roku 1916 do jeho smrti v roce 1924.

Uvedené období prožívá Kafka ve znamení zhroucení všech hodnot a jistot: První světová válka dokonale otřásla jeho už tak dost podlomenou vírou v lidstvo. Zaniklo Rakousko-Uhersko a z Kafky se stal německý Žid s českým pasem. Propukla u něj tuberkulóza, která ho čím dál tím více omezovala v životě i tvorbě. Ani jeho vztahy se ženami mu nedávaly naději na štěstí: Zrušení druhého zasnoubení v roce 1917 definitivně ukončilo pět let trvajících poměr s Berliňankou Felice Bauerovou. S další snoubenkou Julií Wohryzkovou se Kafka rozešel po necelém roce známosti. Intenzivně si také dopisoval s Milenou Jesenskou, která přeložila do češtiny některé jeho prózy. Poslední ženou jeho života byla Dora Diamantová, seznámil se s ní v roce 1923. Byla jedinou ženou, s níž žil, a ona o něj pečovala až do jeho předčasné smrti v roce 1924.

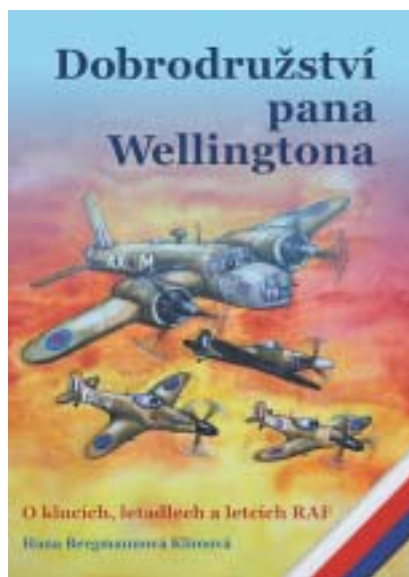
Narůstající Kafkova nejistota, váhavost a pochybnosti také způsobily, že díla z té doby zůstala nedokončená či pouze v rukopisné, dle autora v nehotové verzi. To vše Stach líčí živým, napínavým a dynamickým stylem, s panoramatickými pohledy na tehdejší dobu a dobové souvislosti, s překvapivými změnami perspektivy a s téměř scénickými obrazy (o předchozích dílech biografie viz *Rech* 2/2018).

Vydalo nakl. Argo v Praze roku 2018. Přeložil Petr Dvořáček. 726 stran, dop. cena 398 Kč.

Hana Bergmannová Klímová**DOBRODRUŽSTVÍ
PANA WELLINGTONA**

■ „Tuto knihu věnuji památce svého prastrýce Viléma Kauderse, který sloužil u 311. československé bombardovací perutě RAF, své prababičky Bertě Katzové, která byla zavražděna v Osvětimi, a všem statečným ženám a mužům, kteří bojovali proti zlu nacismu a komunismu,“ dedikovala svou knížku výtvarnice, malířka a dlouholetá členka pěveckého sboru Mišpacha Hana Bergmannová Klímová.

Jako dcera známého a v letech totality zakázaného spisovatele Ivana Klímy, vězněného v mládí v Terezíně, zažila autoritářský režim na vlastní kůži, ale její prvotina je milá, vtipná a přitom informativní knížka pro děti napsaná z pohledu „pana Wellingtona“, bývalého bombardovacího letadla RAF. Jeho příběh tvoří vzpomínky

**KNIHY VÝSTAVY
UDÁLOSTI**

na urputné boje s hitlerovskými stíhačkami v bitvě o Anglii (vyprávěné pěknou anglickou češtinou), odvetné nálety na Německo a Francii a další osudy, které starý a nefunkční bombardér prožil v komunistickém Československu. Stal se politicky nespolehlivým, ale získal mnoho nových přátel a obdivovatelů a zažil spoustu dobrodružství.

Napínavé vyprávění obsahuje množství informací o československých pilotech bojujících v RAF a o životě v totalitním režimu. Mladším ročníkům nesrozumitelné dobové realie pak autorka vysvětlila ve slovníčku a text doprovodila příležitostnými ilustracemi.

Vydalo nakl. Katzberg v Praze roku 2018. 219 stran, ilustrace; dop. cena 330 Kč. Knihu lze zakoupit v e-shopu nakladatelství (www.katzberg.cz) za 395 Kč (včetně poštovného).

SYNAGOGA JIČÍN

■ O. p. s. Baševi vás srdečně zve na akce konající se u příležitosti 76. výročí transportu našich židovských spoluobčanů do vyhlazovacích táborů. Ve středu **9. ledna** v 18 hodin se v sále bývalé židovské školy (Židovská 100) koná beseda s paní poslankyní ODS Miroslavou Němcovou.

V neděli **20. ledna** v 17 hodin přivítáme vzácného hosta: výlučně kvůli výročí přijede z izraelské Haify potomek jičínské židovské rodiny Guthů pan Gabi Loebel a promluví o své rodině. Po jeho vyprávění zhlédneme divadelní představení *Příběhy proti smutku: Zastavení na cestě života, tentokrát s moudrostí zbožných chasidů* podle knihy Elieho Wiesela. Hraje a zpívá

ochotnický spolek VaTiMaJiVa. Po představení jste zváni k zapálení svíček do synagogy a pod pamětní desku na budově nádraží ČD.

SYNAGOGA TURNOV

■ U příležitosti tragického 76. výročí transportů v turnovském regionu vás zveme na divadelní představení *Příběhy proti smutku: Zastavení na cestě života, tentokrát s moudrostí zbožných chasidů* podle knihy Elieho Wiesela. Hraje a zpívá ochotnický spolek VaTiMaJiVa. Koná se v neděli **13. ledna** v 17 hodin v Synagoze Turnov. Teple se oblečte. Těšíme se na vás!

**SCHINDLERŮV SEZNAM
OBNOVENÁ PREMIÉRA**

■ Před 25 lety vstoupil do kin snímek *Schindlerův seznam* režiséra Stevena Spielberga. Film, který získal sedm Oscarů, patří k nejsilnějším příběhům o holocaustu, jaké kdy vznikly.

U příležitosti tohoto výročí a symbolicky na připomínku Mezinárodního dne obětí holocaustu, který připadá na neděli 27. ledna, se představitel distribuční společnosti CinemArt rozhodli uspořádat obnovenou českou premiéru tohoto filmu. Snímek bude identický s verzí z roku 1993, navíc u něj bude předmluva režiséra Stevena Spielberga.

Projekt filmu z DCP bude možná v rozmezí čtvrtka až neděle, tedy od **24. do 27. ledna 2019** ve většině českých a moravských kin a multikin.

VÍTEJTE V TĚŽKÝCH ČASECH

■ Už jen do **4. února 2019** je v Centru současného umění DOX v Praze 7 přístupná nezvyklá výstava s názvem *Vítejte v těžkých časech*, kterou tvoří několik instalací. Mezi nimi je projekt izraelské multimedialní umělkyně Elinor Milchan *Lásko, ozvi se*; interaktivní instalace *Nalevo či napravo* kubánsko-amerického umělce Antuana Rodrigueze, jehož kurátorkou je Marisa Caichiole; nebo soubor soch slovenského umělce Viktora Freša.

Galerie se v rámci této výstavy proměnila ve fitness s řadou posilovacích strojů a dalšího vybavení, tedy světa, v němž – jak umělci naznačují – se lidé cítí lépe než při konfrontaci se současnými problémy. Zraky posilujících diváků ale dnešní krize sledují v multimedialních projekcích: teroristické útoky, uprchlickou krizi, chudobu, ekologickou krizi...

V lednu se k výstavě koná projekce dokumentu *Watching the Moon at Night* a diskuse k terorismu a antisemitismu (**14. 1.**, začátek bude upřesněn na www.dox.cz).

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA**Maiselova 18, velký sál**

Káva o půl čtvrté

■ V úterý **8. ledna** přijal pozvání na Kávu publicista a spisovatel **Karel Hvižd'ala**.

■ Ve čtvrtek **17. ledna** přijde vzácný host prof. MUDr. **Jan Lebl**, přednosta Pediatrické kliniky 2. LF UK a FN Motol.

Kavárna je přístupna od 14.30 hodin, program začíná v 15.30. Připravil a moderuje Honza Neubauer.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP****Maiselova synagoga (Maiselova 10, P1)**

■ 10. 1. v 19.00: *Kalabis Quintet*. Koncert českého dechového kvinteta, na jehož programu jsou skladby Dariuse Milhauda, Paula Taffanella, Györgyho Ligetiho a Malcoma Arnolda. Vstupenky na koncert lze zakoupit v předprodeji v Maiselově synagoze, v Informačním centru muzea (Maiselova 15, Praha 1), v síti Ticket Art, Prague Ticket Office a na webových stránkách ŽMP, kde naleznete i kompletní program koncertu. Vstupné 230 Kč / 150 Kč.

■ 23. 1. od 18.00: *Deník varšavského ghetta s jidiš písněmi Olgy Biliňské*. „Žádají po mně, abych vlastníma rukama vraždil děti svého národa. Nezbývá mi než zemřít.“ Poslední vzkaz Adama Czerniakowa (1880–1942) vlastní ženě vyjadřuje, co předseda varšavské židovské náboženské obce prožíval ve varšavském ghettu. Úsporné, věcné poznámky z deníku, který si vedl od 6. září 1939 do 23. července 1942, kdy spolkl kyanidovou tabletu, svědčí o jeho snaze pomáhat a popisují také každodenní život ghetta i podmínky, v nichž byli jeho židovští obyvatelé nuceni setrvávat. Ukázky z knihy v podání Arnošta Goldflama doprovodí zpěv Olgy Biliňské – výběr z jejích adaptací milostných písní a ukolébavek v jidiš. *Deník varšavského ghetta* Adama Czerniakowa vydalo v překladu Jiřího Červenky nakladatelství Sefer, které uvedení knihy spolupřipravuje s Polským institutem v Praze a Židovským muzeem v Praze. Kniha bude na místě k prodeji. Vstup volný. Doporučujeme rezervaci míst na praga@instytutpolski.org.

■ 24. 1. v 18.00: *...a bolelo nebe*. Pozoruhodné divadelní přestavení o životě dětí internovaných za druhé světové války v Terezíně v podání Dismanova dětského rozhlasového souboru.

Koláž z autentických deníků, básní, článků z časopisů vydávaných terezínskými dětmi, dopisů a zápisů do památníků skládá obrazy ze života dětí internovaných v terezínském ghettu (viz *Rech* 7/2016). Scénář a režie: Jana Franková, 40 minut. Po představení bude následovat krátká be-

**KULTURNÍ
POŘADY**

sesta s pamětnicemi Doris Grozdanovičovou a Janou Dubovou. Vstup volný.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP****Auditorium (Maiselova 15, 3. patro)**

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18 hodin a je na ně volný vstup.

■ 13. 1. od 14.00: Pořad pro děti – dílna OVK – dvůr Maiselova 15. *Lviček Arje čte židovské legendy*. Lviček Arje nám bude vyprávět o staré Praze, o stvoření Golema, o životě na císařském dvoře a o tom, jak se dá moudrosti vyzrát nad zlem. Prohlídka: Staronová synagoga. Vstupné 50 Kč.

■ 15. 1.: *Vyhlažovací tábory jako součást konečného řešení židovské otázky*. Fungování vyhlazovacích středisek a osudy protektorátních Židů v těchto „továrnách na smrt“ přiblíží přednáška Jany Špíchalové z ŽMP. Přednáška je součástí přednáškového cyklu k nové stálé expozici *Cesty bez návratu. Deportace Židů z českých zemí 1939–1945* v areálu Pinkasovy synagogy.

■ 16. 1.: *Egyptčan Sinuhet a bibliční patriarchové*. Doc. Jiří Janák z Českého egyptologického ústavu FF UK se ve své přednášce bude zamýšlet nad významem Sinuhetova vyprávění v rámci staroegyptského náboženství i královské ideologie a bude jej porovnávat s postavami bibličních praotců a jejich příběhy. Přednáška je součástí připomenutí 100 let od založení Českého egyptologického ústavu na FF UK.

■ 17. 1.: *Média, lži a příliš rychlý mozek*. Přechod od tzv. tradičních tištěných médií k novým médiím otevírá stále častěji diskusi o šíření dezinformací. O problematice dnešních médií v kontextu nenávistných zpráv i projevů antisemitismu pohovoří Petr Nutil, nezávislý žurnalista a autor knihy *Média, lži a příliš rychlý mozek – průvodce postpravdivým světem*.

■ 22. 1.: *Po-lin: Židé v republice mnoha národů*. U příležitosti zakončení výstavy v OVK ŽMP, věnované historii polských Židů, představí Hanna Węgrzyneková z Muzea dějin polských Židů POLIN ve Varšavě život židovských obyvatel Rzeczpospolity v 16.–18. století.

■ 29. 1.: *The Forgotten Ones/ Zapomenutí*. Dokumentární film rozkrývající stále neznámé osudy Židů na území bývalé Jugoslávie v době druhé světové války. Režie: Nitza Gonen, 74 min. V originálním znění (hebrejščina/angličtina) s anglickými a českými titulky.

Projekci uvede Yechiel Bar-Chaim, bývalý ředitel židovské humanitární organi-

zace American Jewish Joint Distribution Committee (JOINT) pro oblast střední a jihovýchodní Evropy.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP V BRNĚ****Tř. Kp. Jaroše 3, Brno**

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 17 hodin a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 7. 1.: *Izraelští výtvarníci z Čech a Moravy*. Židovští výtvarníci, kteří z osobních, náboženských či politických důvodů emigrovali do Palestiny, po vzniku samostatného státu v roce 1948 do Izraele, zůstávají souborně nezpracovanou kapitolou českých i izraelských dějin umění. S osudy a dílem některých z nich posluchače seznámí historička umění a religionistka Eva Janáčková.

■ 8. 1.: *Ze života Židů I: Židovský život*. O důležitých milnicích v životě tradičních praktikujících Židů promluví správce pražského Nového židovského hřbitova Chaim Kočí, který současně vykonává rituální dozor nad košer stravou pro Pražský rabinát a je v České republice předsedou Chevra kadiša. Úvodní přednáška cyklu *Ze života Židů*.

■ 14. 1.: *Uherská neologie a moravští rabíni*. Dodnes živý směr v židovství, rabínský neologismus v Uhrách, jeho historii, myšlenky a osobnosti v souvislostech duchovní atmosféry a myšlenkových proudů 19. století představí Jiří Klimeš.

■ 16. 1.: *Židovští uprchlíci na Moravě v době první světové války*. Přednáška historičky a kurátorky Muzea Vysočiny Aleny Jindrové bude pojednávat o uprchlických táborech, životě uprchlíků a politických opatřeních rakouské vlády.

■ 20. 1. od 10.30, Nezamyslova 27, Brno-Židenice. Nedělní dílna pro rodiče s dětmi: *Medvídek Dubi představuje prvního židovského krále*. Medvídek Dubi provede děti Saulovým příběhem a pomůže i s výtvarným tvořením a dokáže poradit při luštění hravých rebusů. Vstupné 30 Kč.

■ 28. 1.: *Vernisáž výstavy Rekviem za Vlněnu*. Textilní továrna Vlněna, spojená s rodem Löw-Beerů, od 19. století až do arizace provozovaná rodinou Stiassných, byla jedním z nejstarších a nejrozsáhlejších komplexů na zpracování vlny v Brně. V posledních letech se památkáři snažili o zapsání Vlněny mezi památkově chráněné objekty, ale neuspěli a v květnu 2016 byla zahájena demolice areálu. V současnosti zde vzniká obchodní centrum. Fotografie Martiny Janošové ukazují usilovné a zároveň poetické mapování postupného zániku tohoto výjimečného místa. Vstup volný.

■ V průběhu ledna je možno v sále OVK Brno zhlédnout výstavu *Andre Steiner – nejen brněnský architekt*. Vstup volný.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ V prosinci jsme slavili Chanuku – po celý týden jsme společně rozsvěceli chanukij, zpívali *Maoz cur* a konal se tradiční chanukový bazar, na němž své výrobky a skvělé kuchařské výtvořky prodávali studenti. Jako vždy při něm panovala vynikající nálada. Výtěžek (přes 20 tisíc Kč) bude věnován na nákup knih pro školní knihovnu.

V knihovně Lauderových škol si můžete půjčit slavnou hororovou pohádku Roalda Dahla *Čarodějnice* v původním českém překladu a s originální obálkou z dílny 7. třídy základní školy. Překlad i knižní vydání vznikly pod vedením paní učitelky Šárky Brzkové, obálku navrhl František Kroček. A věděli jste, že celá Belgická ulice je plná pověstí? Příběhy, které se o této ulici tradují, sesbírali a převyprávěli taktéž žáci nynější 7. ZŠ, v loňském roce vznikla společná e-kniha. Pověsti jsou v ní řazeny podle trasy touto ulicí. Knihu si lze stáhnout jak pro čtečku, tak pro iPhone. A protože dobrých příběhů není dost, další lauderácké pověsti, které se vážou přímo k budově školy a jejím tajemným zákoutím, sesbírali i žáci primy se svým učitelem Vratislavem Skřivánkem.

■ **Den otevřených dveří gymnázia:** Všechny zájemce o studium na našem gymnáziu zveme dne **29. ledna** od 14 do 18 hodin na Den otevřených dveří. Budou si moci prohlédnout školu, setkat se s vyučujícími a zeptat se na vše, co je zajímavé.

SPOLEK ZIKARON

■ Dne 18. listopadu 2018 uspořádal spolek Zikaron v Jindřichově Hradci prohlídku místního židovského hřbitova. Návštěvníci měli možnost mimořádně nahlédnout do obřadní síně z roku 1937, která v současné době prochází rekonstrukcí, následovala přednáška na téma Poslední věci člověka v židovské tradici a poté prohlídka, kdy se veřejnost aktivně zapojila jak svými dotazy a postřehy, tak i vzpomínkami na přeživší židovské sousedy. Akce se těšila mimořádně návštěvnosti a pozornosti jindřichohradeckých občanů. Od jara 2019 bude v obřadní síni k vidění i nově zrekonstruovaný pohřební kočár jindřichohradeckého bratrstva Chevra kadiša. *Marta Leblová*

JERUZALÉMSKÁ SYNAGOGA

■ Sezona v Jeruzalémské synagoze probíhá až do **19. ledna 2019**. Do té doby lze zhlédnout stálé expozice i výstavu obrazů Evy Kosákové *Více méně čtyři*.

POZVÁNKA NA TU BI-ŠVAT

■ Vážení přátelé, dovolte nám, abychom vás jménem Českého výboru KKL-JNF a ve spolupráci se Židovskou obcí Praha

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

pozvali na tradiční oslavu Nového roku stromů – Tu bi-švat. Akce se koná dne **21. ledna** od 18 hodin v restauraci Šalom, Maiselova 18, Praha 1.

Vstupenky v ceně 250 korun je možno zakoupit buď v pokladně na Židovské obci Praha, nebo v kanceláři KKL (kontakt: zosa@email.cz), event. na recepci Jáchymova ulice 3. Těšíme se na vás! *JUDr. Michal Pacovský*

KULTURNÍ PROGRAM NA HAGIBORU

■ 9. ledna od 16.00: Poezie okamžiku – Vernisáž výstavy obrazů JUDr. Dany Římanové.

■ 13. ledna od 15.00: Koncert dětí – ze tříd Pavly Jahodové a Ady Slivanské.

■ 15. ledna od 10.30: Beseda se spisovatelkou Vlastou Rut Sidonovou.

■ 16. ledna od 10.30: Koncert studentů Gymnázia a Hudební školy hl. m. Prahy ze třídy prof. Jitky Vlašánkové.

■ 22. ledna od 10.30: Nový rok a světová náboženství – beseduje Jan Neubauer.

Výstavy: *Co se do Obecních novin nevešlo* – fotografie Petra Balajky; *Hagibor – Misto, lidé a paměť*.

KOMENTOVANÉ PROHLÍDKY NA ŽIŽKOVSKÉM HŘBITOVĚ

■ Zajímá vás, jaká atmosféra panuje na Starém židovském hřbitově na Žižkově v Praze po setmění? Už brzy ji můžete sami okusit během večerních komentovaných prohlídek. Pro rezervaci termínu sledujte FB profil pražské židovské obce <https://www.facebook.com/ZOVPrague/>.

NADACE ŽOP PŘÍSPĚVKY NA ROK 2019

■ Správní rada Nadace Židovské obce v Praze vyhláší výběrové řízení na nadační příspěvky pro rok 2019. Témata: 1) ochrana kulturních památek, 2) rozvoj židovských tradic na území České republiky, 3) podpora vzdělávání a českého židovského školství.

Žádosti o nadační příspěvek musí být podány na předepsaných formulářích Nadace Židovské obce v Praze.

Termíny uzávěrek jsou stanoveny na **28. 2. 2019** a **30. 6. 2019**. Bližší informace a for-

muláře získáte na kontaktech: nadace-zovp@volny.cz; na www.kehilaprag.cz (záložka Nadace ŽOP) nebo u Jany Kosákové, telefon: 222 311 570.

VÝMĚNNÝ POBYT

■ Hledáme rodiny v Izraeli, které by měly zájem přijmout na týden české děti z židovských rodin (sekulárních, většinou studentů a studentek Lauderova gymnázia v Praze) v rámci neformálního výměnného pobytu. Místní rodiny v Praze by pak rády uvítaly vaše děti či vnoučata a připravily jim program a navázaly snad i nová přátelství. Ideální termín by byl v létě či v první půli září. Zájemci, ozvěte se laskavě na kontakt redakce, roschodes@sefer.cz.

VÝZVA

■ Anna Becková (15. 9. 1921) z Bezděkova u Klatov zahynula v Osvětimi. Kdo může poskytnout jakékoli informace o jejím životě a osudu a o její rodině, necht' laskavě kontaktuje paní Xenii Begerl na e-mail: obecbezdekov@seznam.cz nebo tel. 723 414 751. Děkuji.

KNİHOVNA VÁCLAVA HAVLA

■ Josef Škvorecký, jeden z nejvýznamnějších českých poválečných spisovatelů, jenž ve svých prózách zachytil i osud českých Židů, a zakladatel exilového nakladatelství '68 Publishers, zemřel před sedmi lety, 3. ledna 2012. Na jeho památku bude dne **7. ledna** od 18.30 do 21 hodin z jeho knih číst v Knihovně Václava Havla (Ostrovni 13, P 1) plejáda osobností, milovníků jeho díla, znalců a čtenářů. Uvádí Jáchym Topol.

Pořádá KVH ve spolupráci se Společností Josefa Škvoreckého a PEN klubem.

■ V KVH se dne **9. ledna** od 19 hodin koná malé sympozium věnované dílu amerického spisovatele a režiséra Woodyho Allena, mj. při příležitosti vydání svazku *Obhajoba šilencova* (obsahující první tři Allenovy povídkové sbírky), který roku 2018 vydalo nakladatelství Argo. Vzhledem k aktuálnosti tématu předpokládají organizátoři zájem hraničící s kapacitou sálu.

Prosíme, potvrďte laskavě svou účast do **31. prosince** na adresu karolina.stranska@vaclavhavel.cz.

CHANUKOVÁ BÁSEŇ

■ Od našeho čtenáře Jindřicha Tomana z Michiganu jsme dostali následující chanukovou báseň, již pro potěšení čtenářů uveřejňujeme:

Chanuka a chanuk

šli si koupit nanuk.

Nanuka už neměli,

prej se maj ptát v pondělí.

(Lze zpívat na nápěv *Šla Nanyinka do zeli*.)

ŽNO BRATISLAVA

V **januári** oslávia narodeniny: pán RNDr. František Alexander – 71 rokov; Ascher Tomáš – 83 rokov; pani Zuzana Bartová – 85 rokov; pani Ing. Katarína Bendová – 90 rokov; pán Ing. Pavol Deutsch – 70 rokov; pani MUDr. Jana Feldmarová – 50 rokov; pani Eva Fundárková – 85 rokov; pán PhDr. Tomáš Kraus – 73 rokov; pani Denisa Nikodemová – 83 rokov; pán Ivan Novák – 76 rokov; pán Ing. Michal Petráš – 71 rokov; pani Magda Stančíková – 97 rokov; pani Eva Svarinská – 75 rokov, a pani Ing. Alžbeta Veselá – 100 rokov. Všetkým jubilantom prajeme pevné zdravie a spokojnosť.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

V **decembri** oslávil narodeniny: pani Anna Feriančíková – 80 rokov; pani Alica Fruhwaldová – 71 rokov, a pani Zuzana Turčánová – 55 rokov.

V **januári** oslávia narodeniny: pán Július Koval – 86 rokov; pán Michal Oráč – 70 rokov; pani Yveta Wilmannová – 56 rokov; pán Vojtech Grun – 63 rokov a pán Jaromír Wolt – 67 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **lednu** oslaví své narodeniny: pan Tomáš Balbinder, nar. 28. 1. – 59 let; Hugo Bureš, nar. 28. 1. – 7 let; pani Danuška Cupalová, nar. 19. 1. – 87 let; pani Bedřiška Felixová, nar. 17. 1. – 84 let; pani Hájková Klára, nar. 8. 1. – 42 let; pan Matúš Horvatovič, nar. 4. 1. – 24 let; Malkah Eva Matysková, nar. 30. 1. – 7 let; Aurélie Matysková, nar. 30. 1. – 3 roky; pani Lenka Neumanová, nar. 7. 1. – 38 let; pan Richard Salzman, nar. 20. 1. – 42 let; pan Petr Urban, nar. 6. 1. – 33 let, Petr Urban, nar. 4. 1. – 6 let, a pan Jan Vlček, nar. 11. 1. – 42 let. Do ďalších let jim přejeme hodně zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **lednu** oslaví narodeniny: pan Viktor Klein, nar. 2.1. – 72 let, a pan Otta Maier, nar. 15.1. – 87 let. Přejeme mu hodně zdraví a spokojnosti do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

Blahoželáme našim členom, ktorí v **januári** slávia sviatok narodenín: pán Peter Boček – 72 rokov; pán Marcel Deri – 73 rokov; pán Ing. Ivan Fried – 82 rokov; pani Magdaléna Kmečová – 94 rokov; pani Eleonóra Šnajdárová – 75 rokov; pani Valentína Krendželáková – 65 rokov; pani Alžbeta Mittelmannová – 65 rokov; pán Pavel Tkáčik – 65 rokov; pán Ladislav Krámer – 62 rokov; pán Ing. Róbert Gold – 59 rokov, a pán Rami Schlanger – 64 rokov.

Ad mea veesrim šana!

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽO LIBEREC**

V **prosinci** oslavili narodeniny: pani Sára Pošmourná, nar. 13.12. – 27 let; pan Pavel Avraham Vrátný, nar. 17.12. – 60 let, a pan Jan Hrdlička, nar. 26.12. – 46 let.

V **lednu** oslaví narodeniny: JUDr. Petr Ptačovský, nar. 29.1. – 77 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **lednu** oslaví životní jubileum: pan Rudolf Buxbaum, nar. 24.1. – 62 let; pani Hana Cvrkálková, nar. 24.1. – 72 let; pan Jiří Fišer, nar. 7.1. – 83 let; pani Jarmila Látalová, nar. 19.1. – 75 let; pan JUDr. Petr Ritter, nar. 20.1. – 69 let; pan Lazar Pinchasov, nar. 22.1. – 68 let; slečna Zuzana Hrbková, nar. 6.1. – 19 let, a slečna Dominika Sedláčková, nar. 3.1. – 24 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **prosinci** oslavili narodeniny: pani JUDr. Jana Graňáková, nar. 5.12. – 57 let; pani Helena Jüngerová, nar. 26.12. – 72 let; pan Jindřich Markovič, nar. 8.12. – 71 let; pan Alfréd Synek, nar. 11.12. – 93 let, a pan Ing. Vladimír Weis, nar. 30.12. – 72 let.

V **lednu** oslaví narodeniny: pani Ingeborg Borošová, nar. 27.1. – 86 let; pani Eva Rýhová, nar. 4.1. – 42 let; pani Mgr. Eva Skotnicová, nar. 19.1. – 46 let; pan Rudolf Synek, nar. 28.1. – 66 let; pani Libuše Šigutová, nar. 25.1. – 81 let; pan Petr Aron Tesař, nar. 20.1. – 47 let, a pan Ladislav Tuma, nar. 1.1. – 71 let. Přejeme jim všechno nejlepší.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V měsíci **lednu** oslaví narodeniny: pan Michael Beck – 76 let; pani Edith Kašparová – 83 let; pan Miroslav Schulz – 71 let; pani Veronika Skalická – 83 let; pani Roni Slozberg – 27 let; pan MUDr. Ivo Soběšský – 91 let; pani Marcela Šimandlová – 77 let, a pani Eva Švecová – 81 let. Všem jubilantům přejeme vše nejlepší, hodně zdraví, štěstí a lásky.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **lednu** oslavují narodeniny títo naši členové: pani Růžena Blechová, nar. 26.1. – 85

let; pan Toman Brod, nar. 18.1. – 90 let; pan Imrich Feller, nar. 15.1. – 91 let; pani Miriam Fuksová, nar. 23.1. – 90 let; pan Hanuš Gartner, nar. 4.1. – 93 let; pan Zdeněk Herman, 8.1. – 92 let; pani Hana Hildová, nar. 11.1. – 91 let; pani Věra Jurečková, nar. 13.1. – 96 let; pani Marie Renata Kolinová, nar. 9.1. – 82 let; pani Viktorie Krupičková, nar. 10.1. – 92 let; pani Roberta Kučerová, nar. 3.1. – 75 let; pani Anna Kunstová, nar. 21.1. – 89 let; pan Ivan Lefkovits, nar. 21.1. – 82 let; pani Lisa Miková, nar. 31.1. – 97 let; pani Markéta Pacovská, nar. 17.1. – 98 let; pani Frideta Seidlová, nar. 28.1. – 88 let; pan Alfred Ševčík, nar. 21.1. – 84 let; pani Inka Vostřezová, nar. 4.1. – 89 let, a pan Karel Weiss, nar. 10.1. – 83 let.

Oslavencům přejeme hodně zdraví a spokojnosti do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

Hakamat matzeva

Dne 6. prosince byl odhalen náhrobek pana Miroslava Kadlece na NŽH v Praze.

ŽNO PREŠOV

V **januári** oslávia narodeniny: pani Ing. Margita Eckhausová – 61 rokov; pani Agnes Fránková – 73 rokov; pán Mgr. Tomáš Čentík – 32 rokov; pani Erika Zelmanovičová – 71 rokov, a pani Eva Petrová – 75 rokov. Všetkým jubilantom prajeme z celého srdca všetko najlepšie, veľa zdravia a pohody v kruhu najbližších.

Ad mea veesrim šana!

RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **január** oslavujú svoje životné jubilea: pani Edita Bakonyiová – 93 rokov; pani Zuzana Imrezeová – 70 rokov, a pani Eva Kozáková – 46 rokov. Naším jubilantom prajeme pevné zdravie a spokojnosť.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **lednu** oslaví své narodeniny: pan Jan Váňa, nar. 14.1. – 43 let; pani Lucie Rolková, nar. 5.1. – 54 let; pani Anna Mertová, nar. 17.1. – 51 let, a pan Tomáš Štěpnička, nar. 30.1. – 65 let. Celá teplická obec jim přeje hodně zdraví a osobní spokojnosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO TRENČÍN

V **januári** oslávia narodeniny: pani Helena Poriezová z Nového Mesta n/Váhom – 97 rokov. Srdečne našej členke gratulujeme a prajeme všetko dobré.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **lednu** oslaví narodeniny pani Ing. Klára Pcedičová Ph.D, pani Stanislava Helerová a pani MgA Eva Matějčková. Do ďalších let jim přejeme hodně zdraví.

Ad mea veesrim šana!

TEROR NA ZÁPADNÍM BŘEHU

V prosinci loňského roku zaútočili Palestinci na Západním břehu: v posledním den Chanuky postřelili na autobusové zastávce u osady Ofra jednadvacetiletou těhotnou židovskou ženu, další lidi zranili. Lékaři následně museli provést porod císařským řezem, ale dítě posléze zemřelo. O několik dní později stříleli útočníci znovu, opět z jedoucího auta – mířili na lidi čekající na zastávce u osady Givat Asaf, dva zavraždili. K útoku došlo i v jeruzalémském Starém Městě, kde terorista pobodal muže a ženu.

ČESKÝ DŮM

Prezident Miloš Zeman s chotí a izraelský premiér Benjamin Netanjahu s manželkou v úterý 27. listopadu slavnostně otevřeli Český dům v Jeruzalémě. Stalo se to při oficiální návštěvě prezidenta v Izraeli. Český dům je společná kancelář státních agentur Czech Invest, Czech Tourism a Českých center, jež se nachází v budově kina Cinematheque nedaleko jeruzalémského Starého Města, kde sídlí i izraelský filmový archiv. Nemá žádný diplomatický status, avšak prezident Zeman při svém projevu vyjádřil víru, že jeho příští návštěva Izraele bude při příležitosti přesunu českého velvyslanectví z Tel Avivu do Jeruzaléma.

AUSTRÁLIE UZNALA ZÁPADNÍ JERUZALÉM

Premiér Austrálie Scott Morrison oznámil, že jeho země uznává západní Jeruzalém jako hlavní město Izraele a začíná s vyhledáváním vhodného místa pro své obchodní zastupitelství. Současně vyjádřil podporu vzniku dvou států, tedy kromě Státu Izrael i palestinského státu s hlavním městem ve východním Jeruzalémě.

ANTISEMITISMUS NA OBÁLCE

Na začátku prosince protestovali židovští představitelé včetně prezidenta Světového židovského kongresu Ronalda Laudera a předsedy Amerického židovského výboru Andrewa Bakera proti obálce vydání maďarského časopisu *Figyelő*. Byl na ní snímek Andréase Heislera, předsedy židovské organizace Mazsihisz, která sdružuje většinu židovských obcí v zemi, v záplavě bankovek. Dle Laudera je takové zobrazení „jednou z nejstarších a nejlomyslnějších karikatur židovského lidu a ukazuje tak nejen časopis, ale i celé Maďarsko ve velmi špatném světle“. V článku pak týdeník naznačuje, že Heisler a jím vedená federace

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Leonard Bernstein ve Vídni. Foto archiv.

maďarských židovských obcí Mazsihisz mají nedostatky v účetnictví, které se vztahuje ke státům dotované obnově synagogy a projektu muzea v Budapešti. Skupina Mazsihisz taková nařčení odmítla a odsoudila „podněcování“ vůči svému předsedovi.

Maďarská vláda byla již v nedávné minulosti nařčena z využívání antisemitických stereotypů vůči liberálnímu americkému židovskému miliardáři maďarského původu Georgi Sorosovi.

Magazín *Figyelő* vlastní Mária Schmidtová, kontroverzní provládní maďarská historička, s níž byla skupina Mazsihisz v minulých letech často v konfliktu, a to kvůli koncepci muzea holokaustu v Budapešti (více viz *Rch* 11/2018).

DŮM JEDINÉHO

Spolková vláda uvolnila z rozpočtu pro příští rok deset milionů eur na stavbu ekumenického modlitebního a vzdělávacího střediska v centru Berlína. Stavba, která má zahrnovat kostel, mešitu a synagogu, bude stát na Petřském náměstí. Před druhou světovou válkou se zde nacházely kostely, jež padly za obětí bombardování. Jejich pozůstatky, odhalené při archeologickém průzkumu, budou součástí ústředního sálu. Iniciativa postavit Dům Jediného jako symbol pokojného spoluzití tří monoteistických náboženství vzešla od protestantského sboru St. Petri-St. Marien, berlínské židovské

obce ve spojení s Abraham-Geiger-Kolleg a muslimskou organizací Forum Dialog.

KABALA A BERNSTEIN VE VÍDNI

Vídeňské Židovské muzeum představuje v budově v Dorotheergasse výstavu věnovanou židovské mystice – kabale, od raného období až po její reflexi v moderním umění. Její vývoj ukazuje prostřednictvím řady exponátů (tisků kabalistických děl, nákrusů nebeských sfér a bohatě zdobených amuletů, k vidění jsou i modlitební řemínky, které používal Baal Šem Tov), ale také skrze média, která ocení mladší návštěvníci: filmové ukázky či klip zpěvačky Victorie Hanny. Kabalu můžete ve Vídni navštívit do 3. 3. 2019.

V budově na Judenplatzu lze do konce dubna zhlédnout expozici věnovanou stému výročí narození amerického skladatele a dirigenta Leonarda Bernsteina (1918–1990), a hlavně jeho vztahu k rakouské metropoli. Byl to právě Bernstein, kdo do poválečného repertoáru Vídeňských filharmoniků vrátil dílo Gustava Mahlera a pomáhal řešit i spory na vídeňské radnici.

NOMINACE NA ZLATÉ GLÓBY

Na ocenění v 76. ročníku filmové a televizní soutěže o Zlaté glóby, jehož výsledky budou oznámeny v lednu 2019, jsou mj. navrženi herci Adam Driver za roli židovského policisty, který infiltruje buňku Ku-klux-klanu ve filmu *BlackKkKlansman*; skladatelé Justin Hurwitz a Marc Shaiman za hudbu k filmům *První člověk* a *Mary Poppins se vrací*. Nominaci za nejlepší televizní roli získal Sacha Baron Cohen za satirický pořad *Kdo je Američan*. (am, ztis.cz)

רוש חודש ירחון חדש
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007 (16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 28. 12. 2018. Cena 20 Kč (0,90 €)